

# Collectiebeschrijving LHBT+



Speciale webcollecties Koninklijke Bibliotheek

Versie juni 2022

## Colofon

Uitgever:

KB, de nationale bibliotheek, 2022

Auteurs:

Gert-Jan van Velzen  
en Kees Teszelszky

Foto: Kees Teszelszky

Met medewerking van:

Elleke Alink  
Sophie Ham  
Marijke Huisman  
Hanna Koppelaar  
Trienka Rohrbach  
Frank Smit

Contactadres:

[webarchivering@kb.nl](mailto:webarchivering@kb.nl)

© KB, de nationale bibliotheek, Den Haag.

# Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Historische context	10
3	Beschrijving onderzoeksmethode	38
4	Selectiemethodes	40
5	Techniek en technische problemen	45
6	Geselecteerde sites en topstukken	50
7	Linkanalyse	58
8	Datasets en beschikbaarstelling	59
9	Status websites	60
10	Conclusie	61
11	English summary	62
12	Suggesties voor verder onderzoek	63
13	Literatuur	64

Met dank aan: Jak Boumans, Elleke Alink, Tjarda de Haan, Astrid Oosenbrug, Carine van Rhijn en Karin Spaink.

# 1 Inleiding

## Waarom deze speciale webcollectie?

Internet en het Nederlandse web zijn belangrijke media geweest voor de emancipatie van homoseksuele en lesbische mensen en/of transgender-personen in Nederland. Op dit moment beoogt de KB een speciale webcollectie van lhbt+- websites op te bouwen. De afkorting “lhbt+” staat hierbij voor lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender en het teken “+” voor alle andere mogelijke seksuele en genderidentiteiten van mensen die ook tot de lhbt+-gemeenschap worden gerekend of die zichzelf daartoe rekenen.<sup>1</sup>

De speciale webcollectie lhbt+ omvat websites uit het Nederlandse webdomein die een bron van de lhbt+-gemeenschap en cultuur of reflectie op deze kunnen zijn in de Nederlandse maatschappij. Deze sites kunnen niet alleen de weerslag zijn van lhbt+-cultuur of -erfgoed, maar ook de online voorbodes van trends en ontwikkelingen in de maatschappij en zijn als zodanig de moeite waard om bewaard te worden voor toekomstig onderzoek. Daarnaast kan een site ook een historische bron zijn van de moeilijke positie waarin deze groep mensen in zat en zit en van de discriminatie en uitsluiting waar deze gemeenschap tot op de dag van vandaag mee te maken heeft.<sup>2</sup> Met deze speciale webcollectie van websites met het lhbt+-thema beoogt de KB digitale informatie uit het verleden over deze bevolkingsgroep en hun cultuur te behouden voor onderzoek in het heden en de toekomst. Ook blijft zo de digitale lhbt+-geschiedenis levend en wordt behoud van dit erfgoed en de sociale acceptatie van deze groep bevorderd. Daarnaast laten we zien dat het lhbt+-verleden een belangrijk en onderbelicht deel van de Nederlandse geschiedenis is.

De KB-webcollectie (het webarchief van KB-Nationale Bibliotheek van Nederland) is een van de digitale collecties van de Koninklijke Bibliotheek. Het is het digitaal geboren deel van de Collectie Nederland. Het bevat een selectie van 22.719 websites, homepages en delen van sites (per 1 januari 2022) van het Nederlandse nationale webdomein dat periodiek gearchiveerd wordt.<sup>3</sup> Ooit werd de webcollectie gezien als een bijzondere bibliotheekcollectie, maar vanwege de verandering in de definitie van een publicatie en met het oog op de wens voor een toekomstige harvest van het Nederlandse nationale domein worden websites vanaf

---

<sup>1</sup> <https://onzetaal.nl/taaladvies/lhbt>

<sup>2</sup> Fabian van der Poll en Joris Kooiman, Waarom de voorzitter van de ‘Roze Kameraden’ niet meer naar Feyenoord durft. NRC, 14 januari 2022. <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/01/14/waarom-de-voorzitter-van-de-roze-kameraden-niet-meer-naar-feyenoord-durft-a4079339>

<sup>3</sup> Zie de Contentstrategie 2019-2022, Koninklijke Bibliotheek.

2019 beschouwd als onderdeel van de Nederlandcollectie.<sup>4</sup> Deze nationale collectie bevat analoge en digitale publicaties van en over Nederland. In het kader van het 'Depot van Nederlandse Publicaties' verzamelt de KB sinds 1974 alle publicaties die in Nederland worden uitgegeven (boeken, tijdschriften en kranten), zowel op papier als (voor zover mogelijk) digitaal. De depotcollectie is een uiterst diverse collectie, omdat er geen opnamecriteria zijn die de te deponeren publicaties afwijzen op inhoud.

Sinds 2007 selecteert en bewaart de KB ook actief websites. Vanwege de exponentiële groei van het aantal Nederlandse sites op het web (inmiddels meer dan 6,25 miljoen) kan niet worden gestreefd naar volledigheid, maar moet een beredeneerde selectie worden gemaakt.<sup>5</sup> De KB bewaart als nationale bibliotheek van Nederland een zo representatief mogelijk deel van het Nederlandse web in haar webcollectie. De KB-webcollectie bevat daarom een unieke selectie van digitaal geboren bronmateriaal en data over de Nederlandse digitale cultuur die nergens anders ter wereld in deze vorm wordt verzameld, beschreven, bewaard en kan worden geraadpleegd. Bovendien is dit materiaal regelmatig na verloop van tijd niet meer op het live web te vinden, maar alleen nog maar in de digitale collectie van de KB aanwezig en alleen in het gebouw van de KB te bestuderen op een terminal in de leeszaal door belangstellenden met een geldige jaarpas.

Het streven is om representatieve websites uit Nederland of over Nederland te selecteren, waarbij de primaire focus gericht is op websites die betrekking hebben op Nederlandse taal, cultuur, politiek, geschiedenis en samenleving en - in mindere mate - de informatiestroom van de Nederlandse overheid. Deze selectie gebeurt niet willekeurig: regelmatig worden er speciale webcollecties met een actueel thema samengesteld. Bij het maken van deze selectie geven de collectiespecialisten meer aandacht aan de selectie en de beschrijving, het netwerk van sites en de algehele samenhang van de webcollectie.

### **Anno 2022 zijn er speciale webcollecties met de volgende thema's in opbouw:**

- Ambassades en consulaten
- Cariben
- Carnaval
- Internetarcheologie<sup>6</sup>

---

<sup>4</sup> Idem.

<sup>5</sup> Voor het overzicht van .nl registraties, zie: <https://stats.sidnlabs.nl/nl/registration.html>

<sup>6</sup> Peter de Bode, & Kees Teszelszky. (2018). Collectiebeschrijving Webcollectie internetarcheologie Euronet: websites gehost bij provider Euronet-Internet (1994-2017).

<https://doi.org/10.5281/zenodo.2533113>

- Kloosters (orden, congregaties, abdijen)
- Sinterklaas
- Vliegramp MH17
- Wadden (in samenwerking met Tresoar)

### **Afgesloten speciale webcollecties:**

- 100 Jaar Tour de France
- 100e Vierdaagse
- Bedrijf- en productschappen
- Chinees Nederland<sup>7</sup>
- Coronavirus / COVID-19<sup>8</sup>
- Lhbt+ (deze webcollectie)
- Nederland in de Eerste Wereldoorlog
- NL-blogsfeer<sup>9</sup>
- Maatschappijkritische websites<sup>10</sup>
- Profvoetbal 2015-2016
- Refo500 (500 jaar Reformatie)
- Social mediaplatform Hyves<sup>11</sup>
- Tocht naar Chatham (juni 1667)
- Troonswisseling 2013
- Viering 200 jaar Koninkrijk / Grondwet
- XS4ALL-homepages<sup>12</sup>

Vanwege inhoudelijke, juridische en technische redenen zijn niet alle webcollecties apart beschreven of als afzonderlijke collectie te herkennen of te vinden in de gebruikersomgeving

---

<sup>7</sup> Kitty Lin, Kees Teszelszky, & Peter de Bode. (2019). Collection description Chinese Netherlands web collection. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5526728>

<sup>8</sup> <https://archive-it.org/collections/13529>

<sup>9</sup> Peter de Bode, Iris Geldermans, & Kees Teszelszky. (2021). Web collection NL-blogsfeer. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4593479>

<sup>10</sup> Laurie Hasselt, Peter de Bode, & Kees Teszelszky. (2018). Collectiebeschrijving webcollectie maatschappijkritische websites. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6514346>

<sup>11</sup> De site Hyves is ook gearchiveerd door het Internet Archive. <https://archive.org/details/hyves>. Zie ook: <https://archive.org/details/warcindex-usernames.7z> en: <https://web.archive.org/web/20201112032056/https://www.vpngids.nl/nieuws/hyves-waar-zijn-onze-gegevens-gebleven/>

<sup>12</sup> Peter De Bode en Kees Teszelszky. (2021). Collectiebeschrijving XS4ALL-homepages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5055571>

in de leeszaal. Deze collecties zijn wel terug te vinden in de selectielijst die regelmatig op de KB-website worden gepubliceerd.

De KB streeft er ook naar om de webcollecties met gearchiveerde sites aan te bieden met zoveel mogelijk technische, historische en inhoudelijke achtergrondinformatie voor de gebruiker van nu en straks. De webcollectie krijgt zo een context met redactionele informatie. Hiermee wordt helderheid geboden over de historische context van de collectie, hoe de webcollectie is opgebouwd en wat de mogelijkheden en wensen zijn voor de toekomst. Daarnaast wordt uiteengezet hoe de primaire gebruikers (wetenschappers of andere geïnteresseerden) optimaal gebruik kunnen maken van de webcollectie.

Omdat de collectiebeschrijving deels een weergave is van een historische ontwikkeling en een presentatie van geschiedkundige bronnen uit het digitale verleden, is het mogelijk dat het geciteerde taalgebruik niet altijd overeenkomt met de wijze waarop dat anno 2022 als gepast of aanvaard wordt beschouwd. Sommige gehanteerde termen kunnen daarom als verouderd of in sommige gevallen zelfs als kwetsend worden beschouwd door moderne lezers of die in de toekomst.

Het belangrijkste criterium om een website te bewaren in de nationale bibliotheekcollectie is de waarde ervan als Nederlands cultureel erfgoed: het belang van het verzamelde digitale object voor de bestudering van de Nederlandse geschiedenis en cultuur en het kunnen dienen als historische bron van actuele trends en in de toekomst. In een later deel worden deze criteria nader uiteengezet.

Onder 'Nederland' wordt verstaan het huidige Koninkrijk der Nederlanden. Het Koninkrijk bestaat uit Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De drie laatste vormen met Bonaire, Sint Eustatius en Saba (Caribisch Nederland) het Caribisch deel van het Koninkrijk. Voor websites met een historische strekking geldt dat als het onderwerp van de publicatie betrekking heeft op het toenmalige Nederlandse grondgebied of Nederlandse koloniën, deze ook binnen dit opnamecriterium vallen. Voor digitale publicaties als websites geldt dat het steeds moeilijker wordt om vast te stellen uit welk land deze afkomstig zijn. Voor content in het Nederlandse webdomein wordt naast alles gepubliceerd in Nederland of in het Nederlands ook rekening gehouden met content gepubliceerd door een Nederlander. 'Over Nederland' omvat ook buitenlandse publicaties die Nederland in al zijn facetten tot onderwerp hebben.

## **Juridische achtergrond**

Nederland heeft (waarschijnlijk als een van de weinige landen in de wereld) geen enkele vorm van nationale depotwetgeving ten behoeve van de collectievorming van de nationale



bibliotheek.<sup>13</sup> Daarom is het nooit wettelijk mogelijk geweest om alle Nederlandse websites van het nationale domein in bulk te archiveren door middel van een domeincrawl, zoals dat in veel andere landen het geval is. Wel brengt de KB al sinds 1992 met onderbrekingen het Nederlandse nationale webdomein in kaart en is er in 2000 geëxperimenteerd met een domeincrawl van het Nederlandse web.<sup>14</sup> Met hulp van de Stichting Internet Domeinregistratie Nederland (SIDN) doet de KB een poging om het Friese domein en op termijn het Nederlandse nationale webdomein te verkennen. Het bereidt ook een eenmalige domeincrawl voor van het Friese web met een beperkte omvang in samenwerking met Tresoar en andere Friese erfgoedinstellingen en deskundigen.<sup>15</sup>

Vanwege het ontbreken van Nederlandse depotwetgeving moet voor elke afzonderlijke website de eigenaar op de hoogte worden gebracht van het voornemen van de KB om deze te archiveren (de zogenaamde opt-out procedure). Hierbij stuurt de KB een bericht aan de website-eigenaar om die van het voornemen tot archivering op de hoogte te brengen.<sup>16</sup> De eigenaar heeft daarna een maand de tijd om de archivering te weigeren.

Vanwege de noodzakelijke opt-out procedure en de handmatige selectie en archivering zal niet elke website kunnen worden gearcheveerd. Daarom is zo goed mogelijke verkenning van het web en een zorgvuldige waardestelling en selectie van belang. Daarnaast wordt alle informatie die tijdens deze procedure wordt verzameld, ook bewaard. Deze informatie is zo helder mogelijk vastgelegd in deze collectiebeschrijving. Omdat alleen maar een selectie van deze sites kan worden bewaard en de verkenning nooit meer kan worden gereproduceerd omdat de bronnen in snel tempo offline gaan, is bieden van context bij de webcollectie net zo belangrijk als het beschikbaar stellen van de inhoud van de gearcheveerde sites.

### **Waarom is deze speciale webcollectie opgezet?**

---

<sup>13</sup> Zwitserland heeft ook geen nationale depotwetgeving, maar daar hebben drie van de 26 kantons een vorm van wettelijk depot. [https://de.wikipedia.org/wiki/Bibliotheksvesen\\_in\\_der\\_Schweiz](https://de.wikipedia.org/wiki/Bibliotheksvesen_in_der_Schweiz) Het Vaticaan heeft ook geen depotwetgeving, maar heeft dat ook niet nodig vanwege de bijzondere staatsvorm en instituut.

<sup>14</sup> Kees Teszelszky, 2020: twintig jaar webarchivering in Nederland (blog, 26 februari 2020) <https://www.kb.nl/blogs/digitale-geesteswetenschappen/2020-twintig-jaar-webarchivering-in-nederland>

<sup>15</sup> Kees Teszelszky. (2019). The Frisian web domain data for digital humanities research. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3471429>

<sup>16</sup> Zie de site: <https://www.kb.nl/organisatie/onderzoek-expertise/e-depot-duurzame-opslag/webarchivering/juridische-aspecten-bij-webarchivering>

In het licht van de nationale en internationale historische ontwikkeling van het web zijn Nederlandse websites met het thema lhbt+ een belangrijke bron van innovatiegeschiedenis en van de ontwikkeling van de digitale cultuur in Nederland. Mensen die werden gediscrimineerd, zich niet konden uiten of zichzelf konden zijn in de analoge wereld, werden dankzij het internet in staat gesteld om gelijkgestemden te ontmoeten, informatie te vinden en uit te wisselen en een eigen identiteit op te bouwen en uit te dragen. Daarom was en is het zo dat bepaalde ontwikkelingen en veranderingen sneller online plaatsvinden dan in de analoge maatschappij en cultuur. Hierbij valt te denken aan de ontwikkeling van belangenorganisaties, platforms voor lotgenotencontact en hulpverlening.

De KB heeft vanaf het begin van webarchivering in 2007 sporadisch lhbt+-sites geselecteerd en bewaard. Naar aanleiding van de beslissing in 2018 om de selectie van websites te verbreden en de selectie meer divers en inclusief te maken, is een systematische verkenning begonnen naar Nederlandse lhbt+-websites. Toen duidelijk werd hoe belangrijk de lhbt+-cultuur is geweest voor de ontwikkeling van het vroege web, is besloten een speciale webcollectie van deze sites op te zetten. Deze webcollectie laat de geleidelijke emancipatie van deze gemeenschap als minderheid in de samenleving zien, zowel online als offline. Daarnaast is de toenemende diversiteit van de cultuur van deze gemeenschap zichtbaar.

## 2 Historische context

### Historische context van de webcollectie

Het is makkelijker het digitale verleden te vergeten dan dit duurzaam voor de toekomst te bewaren. Webarchivering is een zaak van goede voorbereiding en lange adem. De explosieve groei van het aantal sites en de ontwikkeling van de techniek maakte het webarchivisten niet makkelijk dit erfgoed van de toekomst vast te leggen. De selectie van websites door de KB voor de webcollectie is de afgelopen jaren afhankelijk geweest van wat op het moment van archivering technisch, juridisch en organisatorisch mogelijk was.<sup>17</sup>

De KB is pas eind 2006 op beperkte schaal begonnen met het selecteren van websites vanwege juridische, organisatorische en technische oorzaken.<sup>18</sup> De eerste websites werden pas begin 2007 gearchiveerd. Hierdoor heeft de KB gaten in de webcollectie over de beginperiode van het Internet tussen 1993 en 2000 en de periode 2001-2007. Die hiaten worden door middel van verkennend onderzoek en retrocollectionering opgevuld. Deze webcollectie is ook het gevolg van dit streven om blinde vlekken in de digitaal geboren collectie te beschrijven en zo mogelijk aan te vullen.

De verkenning van het lhbt+-deel van het Nederlandse web en internet door de KB begon eerder dan de selectie en webarchivering bij de KB. Van 1992 tot 2004 heeft de KB het Nederlandse deel van het internet grondig verkend en gecategoriseerd. Het doel was om Nederlanders wegwijs te maken in de informatie op Gopher en later in die van het wereldwijde web. Gopher was een gedistribueerd netwerkprotocol voor het zoeken en ophalen van documenten, ontworpen voor het internet in 1991.<sup>19</sup> Het oorspronkelijke doel van Gopher was vergelijkbaar met het WWW, namelijk digitale informatie gestructureerd aanbieden. Het Gopher-protocol heeft een aantal kenmerken die het Web niet kent, zoals het feit dat er een veel sterkere hiërarchie wordt opgelegd aan de opgeslagen informatie. Omdat het WWW flexibeler en grafisch aantrekkelijker en interactiever is, verdrong het al gauw Gopher.

---

<sup>17</sup> Barbara Sierman en Kees Teszelszky. "How Can We Improve Our Web Collection? An Evaluation of Webarchiving at the KB National Library of the Netherlands (2007–2017)." *Alexandria* 27, no. 2 (August 2017): 94–107. <https://doi.org/10.1177/0955749017725930>.

<sup>18</sup> Op basis van de inhoud van een email van Marcel Ras aan Peter de Bode dd. 30 november 2006 bleek dat rond 24 november inmiddels 100 websites waren geselecteerd en de eerste 100 opt-out berichten waren verstuurd aan website-eigenaren.

<sup>19</sup> <https://nl.wikipedia.org/wiki/Gopher>

Het resultaat werd online gepubliceerd in een zogenaamde ‘web directory’ of linklijst die een overzicht gaf van nuttige en bruikbare websites op het Nederlandse web: het NL-Menu.<sup>20</sup> De website NL-Menu is de enige gearchiveerde en gereconstrueerde website in de webcollectie van de KB die ook buiten de leeszaal raadpleegbaar is.<sup>21</sup> De reconstructie is in 2018 uitgevoerd door Johan van der Knijff als onderdeel van een project over webarcheologie, waarbij websites werden gereconstrueerd op basis van informatie die afkomstig was van fysieke datadragers.<sup>22</sup>

In de periode 1992-2004 waren niet minder dan 22 sites met een lhbt+-thema opgenomen in de webdirectory. Deze werden toen aangeduid als “homo- & lesbo belangenorganisaties”.

---

<sup>20</sup> Kees Teszelszky (2019) Web archaeology in The Netherlands: the selection and harvest of the Dutch web incunables of provider Euronet (1994–2000), *Internet Histories*, 3:2, 180-194, DOI: [10.1080/24701475.2019.1603951](https://doi.org/10.1080/24701475.2019.1603951); Kees Teszelszky, The historic context of web archiving and the web archive: reconstructing and saving the Dutch national web using historical methods, in: Niels Brügger and Ditte Laursen eds., *The Historical Web and Digital Humanities. The Case of National Web Domains (Digital Research in Art and Humanities VI)*. London and New York: Routledge, 2019, 13-29.; <http://www.nl-menu.nl/over>

<sup>21</sup> <http://www.kbresearch.nl/nl-menu/nl-menu/>

<sup>22</sup> Johan van der Knijff, *Eerste Nederlandse webindex gered van CD-ROM*, <https://www.kb.nl/blogs/duurzame-toegang/eerste-nederlandse-webindex-gered-van-cd-rom>; Johan van der Knijff, *Resurrecting the first Dutch web index: NL-menu revisited*, 24 april 2018. <https://openpreservation.org/blogs/resurrecting-the-first-dutch-web-index-nl-menu-revisited/>

**NL-menu**

- bedrijfsleven
- computers & internet
- documentaire informatie
- gezondheidszorg
- kunst & cultuur
- nieuws & media
- onderwijs
- onderzoek | wetenschap
- overheid
- politiek & samenleving
- praktische info
- recreatie & sport
- religie & levensbeschouwing
- nieuw deze week**

### Homo- & lesbo belangenorganisaties

Gerelateerde rubriek(en)  
 Politiek & Samenleving

Externe verwijzingen  
 N.I.V.H. COC

—

- CHJC, vereniging van christelijke homo's en lesbiennes / Amsterdam (Amsterdam,NH)
- COC Alkmaar / Alkmaar (Alkmaar,NH)
- COC Amsterdam / Amsterdam (Amsterdam,NH)
- COC Eindhoven en regio / Pand54 / Eindhoven (Eindhoven,NBr)
- COC Friesland / Leeuwarden (Leeuwarden,Fr)
- COC Leiden / Leiden (Leiden,ZH)
- COC Midden-Nederland / Utrecht (Utrecht,U)
- COC Midden-Zeeland / Middelburg (Middelburg,Z)
- COC Nederland / Amsterdam (Amsterdam,NH)
- COC Rotterdam / Rotterdam (Rotterdam,ZH)
- COC 's-Hertogenbosch / 's-Hertogenbosch ('s-Hertogenbosch,NBr)
- COC Tilburg / Tilburg (Tilburg,NBr)
- COC-Haaglanden / Den Haag (Den Haag,ZH)
- Homojongerengroep Pinkeltje / Nijmegen (Nijmegen,Gld)
- Leather & SM Group Amsterdam / Amsterdam (Amsterdam,NH)
- Orpheus, landelijke vereniging voor hulpverlening bij homo-/biseksualiteit in man-vrouw relaties / Utrecht (Utrecht,U)
- Pink Nijmegen Online / Nijmegen (Nijmegen,Gld)
- Het Roze Circuit / Eindhoven (Eindhoven,NBr)
- Roze Gebaar / Amsterdam (Amsterdam,NH)
- Stichting Yoesuf / Utrecht (Utrecht,U)
- VIP-Nicaragua / Amsterdam (Amsterdam,NH)
- Zij aan Zij / Den Haag (Den Haag,ZH)

—

© NL-menu: de webindex voor Nederland, sinds 1992

## homo- & lesbo belangenorganisaties in NL-Menu<sup>23</sup>

Van de 22 sites die op deze site worden genoemd, zijn er dertien van de COC Nederland: de nog steeds bestaande belangenorganisatie van is een Nederlandse belangenorganisatie van homoseksuelen, lesbiennes, biseksuelen, transgenders en mensen met een intersekse-conditie.<sup>24</sup> Daarnaast is er de Stichting Yoesuf, later het Educatiecentrum voor de islam en maatschappelijke vraagstukken, dat zich tot 2010 bezighield met het doen van studie naar en het verstrekken van informatie over de relatie tussen jongeren, Islam en seksuele diversiteit.<sup>25</sup> Ook treffen we een hulpverleningsorganisatie en het Roze gebaar, het netwerk binnen de COC voor doven en slechthorenden aan. Deze sites werden destijds alleen in kaart gebracht en nog niet gearchiveerd. Pas in 2007 begon de KB daadwerkelijk met het archiveren van websites.

<sup>23</sup> <http://www.kbresearch.nl/nl-menu/nl-menu/nlmenu.nl/fset/gz.html>

<sup>24</sup> [https://nl.wikipedia.org/wiki/COC\\_Nederland](https://nl.wikipedia.org/wiki/COC_Nederland)

<sup>25</sup> [https://nl.wikipedia.org/wiki/Stichting\\_Yoesuf](https://nl.wikipedia.org/wiki/Stichting_Yoesuf)

Een site op de lijst (eigenlijk een homepage die werd gehost bij XS4ALL) die een goed beeld geeft van de lhbt+-cultuur van die tijd is die van 'VIP Nicaragua'.<sup>26</sup> De stichting VIP Nicaragua, opgericht in juli 1998, bestaat uit het Vrouwen Informatie Punt (VIP) en "El Otro Lado", lesbo & homo-werkgroep. Beide groepen waren voorheen onderdeel van het Nicaragua Komitee Nederland.<sup>27</sup> Opvallend is het verbinden van verschillende thema's met lhbt+, zowel Nederlandse als internationale, zoals op de site van de organisatie staat: "De motivatie voor onze activiteiten halen we uit de strijd, zowel in Nicaragua als in Nederland, voor gelijke rechten en mogelijkheden voor iedereen, voor keuzevrijheid. Dat is vaak een strijd tegen de gevestigde structuren, tradities en machtsverhoudingen. Daarom staat in onze folder: "De stichting VIP Nicaragua wil een bijdrage leveren aan veranderingen in de maatschappij, met rechtvaardige verhoudingen tussen Noord en Zuid, tussen mannen en vrouwen, tussen hetero en homo.""<sup>28</sup>

Een ander typisch kenmerk is het gebruik van een in het dagelijkse taalgebruik als denigrerend beschouwde term als geuzennaam voor de eigen lhbt+-organisatie, in dit geval "El Otro Lado" dat in het Spaans "de andere kant" betekent. In de woorden van de organisatie:

"Een naam die door de lesbo & homo-werkgroep is gekozen om solidariteit uit te drukken met de andere kant van de wereld en om een positieve draai te geven aan de gangbare Nederlandse omschrijving van homo-seksuelen als 'van de verkeerde kant'. De aandacht voor het thema was in Nederland groot in 1992 toen de Nicaraguaanse regering de wet op homoseksualiteit aanscherpte, maar zakte al snel weer in. Het VIP vond het tijd opnieuw aandacht te besteden aan deze gemarginaliseerde groep en dat leidde begin 1997 tot de oprichting van de werkgroep, waarin ook de stedenbanden Amsterdam-Managua en Utrecht-León zijn vertegenwoordigd. In Nicaragua zijn er, ondanks de wettelijke situatie, enkele organisaties, waaronder vrouwen-organisaties, die homo-emancipatie in hun doelstellingen hebben staan. Daarnaast zijn er een aantal lesbo's en homo's actief op individuele basis of in informele groepen."<sup>29</sup>

---

<sup>26</sup> <https://web.archive.org/web/19990911130419/http://www.xs4all.nl/%7Evipnica/>

<sup>27</sup> <https://web.archive.org/web/20000117005319/http://www.xs4all.nl/~vipnica/vip.htm>

<sup>28</sup> <https://web.archive.org/web/20000117005319/http://www.xs4all.nl/~vipnica/vip.htm>

<sup>29</sup> <https://web.archive.org/web/20000303002902/http://www.xs4all.nl/~vipnica/eol.htm>

NL-Menu bevat naast links naar deze organisaties nog meer verwijzingen naar lhbt+-sites als homo-erotiek<sup>30</sup> en dating<sup>31</sup>.

Een andere historische bron van de geschiedenis van lhbt+-sites zijn webdirectories of linklijsten. In de begindagen van het web bestonden er nog geen zoekmachines en waren sites of homepages vrijwel uitsluitend te vinden door lijsten met websites door te ploegen. Dergelijke overzichten konden zowel op papier zijn afgedrukt als als website zijn vormgegeven. De eerste websites en homepages van de wereld bestonden zelfs vrijwel uitsluitend uit lijsten van met verwijzingen naar andere sites of emailadressen.<sup>32</sup> Heel veel digitale internetgeschiedenis is nog uitsluitend te reconstrueren door middel van gedrukte internetgidsjes, tijdschriften met websites, artikelen over het web in kranten en reclames voor websites in publicaties. Vaak is juist dergelijk drukwerk slecht bewaard of niet in de KB terechtgekomen. Daarom zijn de onderste planken van het boekengedeelte van kringloopwinkels vaak een rijke bron van onbekende of vergeten webgeschiedenis.



Opname van een boekenkast in een kringloopwinkel te Ypenburg Den Haag in 2019 met webgidsen, zoals 'de beste internetgeheimen' Foto: Kees Teszelszky

---

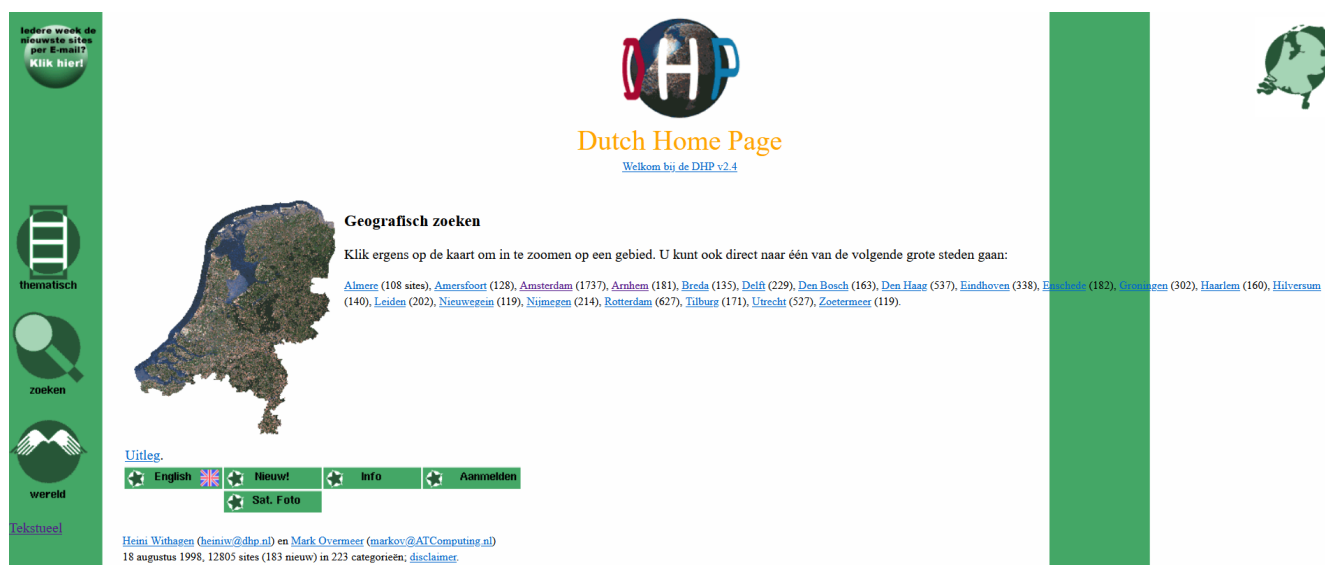
<sup>30</sup> <http://www.kbresearch.nl/nl-menu/nl-menu/nlmenu.nl/fset/gz.html>

<sup>31</sup> <http://www.kbresearch.nl/nl-menu/nl-menu/nlmenu.nl/fset/gz.html>

<sup>32</sup> <http://info.cern.ch/hypertext/WWW/TheProject.html>

## Dutch Home Page

De eerste webdirectory van Nederland (en de tiende site op het Nederlandse web) was de Dutch Home Page (DHP).<sup>33</sup> Deze site werd in november 1993 op het web gepubliceerd door de Eindhovense TU-studenten Heini Withagen en Mark Overmeer en gaf een overzicht van websites in Nederland die door de makers bij elkaar was gebracht.<sup>34</sup> Deze site kenmerkte zich door innovatieve en grafische hoogstandjes. Zo had deze site een klikbare interactieve grafische kaart van Nederland, waardoor geografisch naar de sites kon worden genavigeerd.



### Geografisch zoeken op DHP<sup>35</sup>

Bijzonder was dat al in 1997 de site een zoekmachine had waarmee de directory doorzoekbaar was op titel van een site (kort zoeken), of ook in de korte omschrijvingen (lang zoeken). Dit was vergelijkbaar met de eerste versies van de zoekmachine Yahoo! waarmee in de Yahoo!-directory kon worden gezocht.<sup>36</sup> Zoekmachines indexeerden handmatig en later met robots het web en de zoekmachine doorzocht vervolgens de directory. Daarmee was deze Nederlandse sites één van de eerste internetzoekmachines van Nederland. In 1998 is DHP verkocht aan de uitgever Wegener en werd de site omgebouwd tot zoekmachine Track.

<sup>33</sup> <https://web.archive.org/web/19981206221246/http://www.eeb.ele.tue.nl:80/dhp/> en:

<https://web.archive.org/web/19961219172639/http://www.dhp.nl/>

<sup>34</sup> <https://www.eindhovenfotos.nl/1/dhp.nl.html>

<sup>35</sup> <http://dhp.overmeer.net/nl/Geografisch/>

<sup>36</sup> Ibidem.



Volgens de beschikbare informatie was DHP was de tiende website in Nederland in november 1993. De groei kwam er vervolgens flink in: van 951 sites in maart 1996 tot 3.346 websites op 1 februari 1997. Iets meer dan een jaar later was dit aantal al gegroeid tot 11.000 sites in mei 1998. Uiteraard konden niet al deze sites worden opgenomen in de directory, maar desondanks geeft de groei en de inhoud van deze site een aardig beeld van de (thematische) ontwikkeling van het Nederlandse web. In 1997 waren die thema's en aantal sites: Amusement (291) / Computers en Internet (837) / Educatie (235) / Gezondheid (113) / Kunst (144) / Maatschappij en Cultuur (125) / Naslag (83) / Nieuws (92) / Overheid (67) / Recreatie (462) / Regionaal (127) Wetenschap (98) / Zakelijk en Economie (865).<sup>37</sup>

**Sexualiteit**

**10 Sites**

- [Condomerie](#)  
Hier kan men terecht voor een persoonlijk advies en alle vragen over condooms aangaande maten, merken,(latex)allergie, glijmiddelen etc.
- [Gaykrant](#)  
Nieuws en achtergrondinformatie over de homowereld in Nederland en België, tevens reisinformatie voor homo's en lesbiës.
- [Gay & lesbian sport information](#)  
Information on gay and lesbian sports in Europe and The Netherlands. Tournament calendar, results, addresses of sport groups and the EuroGames.
- [Het Roze Circuit](#)  
Informatie over alle homo-organisaties en daarmee verwante organisaties in Eindhoven en regio.
- [Jongeren Informatie Punt](#)  
Informatie voor jongeren over: seks, drugs, problemen thuis, wonen, werk en werkloosheid, uitkeringen, politie etc.
- [Jongeren Informatie Punt G.J.J.W.](#)  
Jongeren Informatie Punt op Internet met informatie over allerlei onderwerpen voor 12 tot 26 jarigen.
- [Multi-Gyn](#)  
Everything you always wanted to know but never dared to ask about the vagina and the factors that are of influence in this part of the female body.
- [Roze Dromen](#)  
Een website met informatie en amusement van en voor lesbische vrouwen in Nederland en Vlaanderen.
- [Rutgers Stichting](#)  
Boordevol informatie over seks, wetenswaardigheden, en spelletjes.
- [Stichting Host](#)  
Groep van studenten, die het leuk vinden elkaar raad te geven over het drinken van een biertje, de laatste modetrends, en om te praten over homoseksualiteit. De zoekmachine om in een zoektocht

### Overzicht op Dutch Home Page<sup>38</sup>

De categorie lhbt+ komt in de versie van de directory uit 1998 aan bod bij: thematisch / gezondheid / Sexualiteit.<sup>39</sup> In deze opsomming vinden we de Gaykrant, 'met nieuws en achtergrondinformatie over de homowereld in Nederland en België, tevens reisinformatie voor homo's en lesbiës'<sup>40</sup>, de site 'Gay & lesbian sport information in Europe and The Netherlands'<sup>41</sup>, met informatie over wedstrijden, resultaten, adressen van sportgroepen en de EuroGames. Ook komen we hier de lokale site 'Het Roze Circuit' tegen, met informatie over alle homo-organisaties en daarmee verwante organisaties in Eindhoven en regio.<sup>42</sup> Een grensoverschrijdende site is 'Roze Dromen', een site met informatie en amusement van en

<sup>37</sup> <https://web.archive.org/web/19970201195735/http://www.dhp.nl/nl/Thematisch/>

<sup>38</sup> <http://dhp.overmeer.net/nl/Thematisch/Gezondheid/Sexualiteit/>

<sup>39</sup> <http://dhp.overmeer.net/nl/Thematisch/Gezondheid/Sexualiteit/>

<sup>40</sup> <https://web.archive.org/web/19981207015616/http://www.gaykrant.nl/nederlands/gkn-nederlands.html>

<sup>41</sup> <https://web.archive.org/web/19981207015616/http://www.gaysport.org/>

<sup>42</sup> <https://web.archive.org/web/19981207015616/http://www.dse.nl/roze/>

voor lesbische vrouwen in Nederland en Vlaanderen.<sup>43</sup> 'Stichting Host'<sup>44</sup> richt zich op studenten: 'een groep van studenten, die het leuk vinden elkaar regelmatig te ontmoeten voor het drinken van een biertje, de laatste roddels, en om te praten over homoseksualiteit. De gelegenheid om in een ongedwongen sfeer te praten over je eigen homoseksualiteit.' Deze opsomming is vrij summier (er moeten uiteraard veel meer sites zijn geweest), maar het aanbod is redelijk divers: internationaal, nationaal en lokaal, voor jong en oud en gericht op homoseksuele en lesbische mensen.

Daarnaast zijn op de pagina: thematisch / winkelen / erotiek de volgende sites te vinden met een wat meer expliciete inhoud: 'Cai's Gay Life' met informatie 'over het leven van homo's in Nederland, met o.a. contact-advertenties, galleries, chat-boxes en nog veel meer!'<sup>45</sup>, de Euronet-homepage: Free Frozen Gay Cream, 'Free gay pictures of hot guys, boys, marines and a lot of action'<sup>46</sup>, Gaydreams, 'een jaarlijks homo- en lesbofeest'<sup>47</sup>, Gay Sway, een site over de 'Gay cultuur in Nederland! Met nieuws en fotografie, modellen en acteurs'<sup>48</sup>, Homoseks, 'een pagina met informatie over veilig vrijen voor homojongeren'<sup>49</sup> en tot slot 'Roze Uithoek', een site met: 'pagina's voor de Homosexuelen in Nederland, met tips-agenda, gaylinks, adressen, uitgaan en seks'<sup>50</sup>. In dit overzicht is duidelijk dat sites gericht op mannelijke homoseksuelen in de meerderheid lijken zijn.

## **XS4ALL-webdirectory**

Een van de eerste internetproviders van Nederland die de gewone burger in staat stelde om hun homepage te publiceren op het web, was XS4ALL.<sup>51</sup> In de beginjaren publiceerde deze provider een soort 'telefoonboek' op het web met een overzicht van vrijwel alle homepages die op dat moment online waren op de server.<sup>52</sup> Deze lijst is in verschillende versies terug te vinden

---

<sup>43</sup> <https://web.archive.org/web/19981207015616/http://ourworld.compuserve.com/homepages/yvetteverwer>

<sup>44</sup> <https://web.archive.org/web/19981207015616/http://www.oli.tudelft.nl/host/>

<sup>45</sup> <http://www.gaycai.com/>

<sup>46</sup> <http://www.euronet.nl/~rollo>

<sup>47</sup> <http://www.caiw.nl/~gaydreams/>

<sup>48</sup> <http://leden.tref.nl/gayimage/>

<sup>49</sup> <http://www.homoseks.club.tip.nl/>

<sup>50</sup> <http://www.rokscom.demon.nl/uithoek/mainru.html>

<sup>51</sup> Zie de collectiebeschrijving: Peter de Bode en Kees Teszelszky. (2021). Collectiebeschrijving XS4ALL-homepages. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5055571>

<sup>52</sup> <https://web.archive.org/web/19980210123127/http://www.xs4all.nl/homepages/all.html> Andere providers publiceerden vergelijkbare lijsten, zoals die van Euronet: <https://web.archive.org/web/19970605104358/http://www.euronet.nl/ned/vip/index.html>

in het Internet Archive.<sup>53</sup> Dit overzicht werd overigens door een vrijwilliger en niet door een werknemer samengesteld en kende ook een onderverdeling naar thema. Deze lijsten zijn een belangrijke bron om te bepalen wat, wanneer en op welk adres homepages ooit online zijn geweest en in veel gevallen ook door wie die homepages dan zijn gemaakt.

Een snelle verkenning van de lijst met 2.025 homepages die op 23 december 1996 is gearchiveerd, levert 42 treffers op bij het zoeken op het trefwoord 'gay'. Het trefwoord 'homo\*' of 'lesb\*' levert daarentegen geen zoekresultaat op. Het is mogelijk dat meer homepages inhoud heeft die is gerelateerd aan het thema lhbt+, maar dat die op het eerste gezicht niet herkenbaar zijn.

<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">heinv</a>	Gay	WhoAmI	100	7	01/04/96
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">patrick1</a>	Gay	Favorite URLs	40	10	03/11/95
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">neilcol</a>	Gay	Foto swap	5	7	15/11/95
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">manf77</a>	Gay	Art	3	7	15/11/95
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">fotofrw</a>	Gay	Art	10	6	21/11/95
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">berts</a>	Gay	News		7	05/12/95
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">tijgertj</a>	Gay	Sports		6	20/07/96
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">megamh</a>	Gay	Biseks	6	6	22/10/96
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">rwfeijen</a>	Gay	Hardlopen	1	6	02/11/96
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">271457</a>	Gay	Palestine	25	3	25/03/96
<a href="#">Descr.</a>	<a href="#">devries</a>	Gay	Cafe		6	29/11/96

Screenshot van gayhomepages gehost bij XS4ALL in 1995-1996<sup>54</sup>

Een belangrijke vroege XS4ALL-homepage uit 1997 die bewaard is in het Internet Archive, bevat een beschrijving van een coming-out<sup>55</sup> en de gaycultuur uit die tijd.<sup>56</sup>

## Beknopte geschiedenis lhbt+ online in Nederland

De geschiedenis van Nederlandse websites met het thema lhbt+ of de online digitale lhbt+-cultuur in Nederland is her en der wel aangestipt in publicaties, maar desondanks nog niet uitputtend of alomvattend beschreven. Zowel in de papieren geschiedenisboeken<sup>57</sup> als in de online historische overzichten<sup>58</sup> wordt de digitale kant van het lhbt+-verhaal nog niet voldoende

<sup>53</sup> <https://web.archive.org/web/19990224123950/http://www1.xs4all.nl/homepages/keyboard.html>

<sup>54</sup> Overzicht:

<https://web.archive.org/web/19961223103414/http://www.xs4all.nl/homepages/indexbysubject/subject1.htm>

<sup>55</sup> [https://web.archive.org/web/20000123060653fw/http://www.xs4all.nl/~erikm/coming\\_out.html](https://web.archive.org/web/20000123060653fw/http://www.xs4all.nl/~erikm/coming_out.html)

<sup>56</sup> [https://web.archive.org/web/19991012023144fw/http://www.xs4all.nl/~erikm/erik\\_index.htm](https://web.archive.org/web/19991012023144fw/http://www.xs4all.nl/~erikm/erik_index.htm)

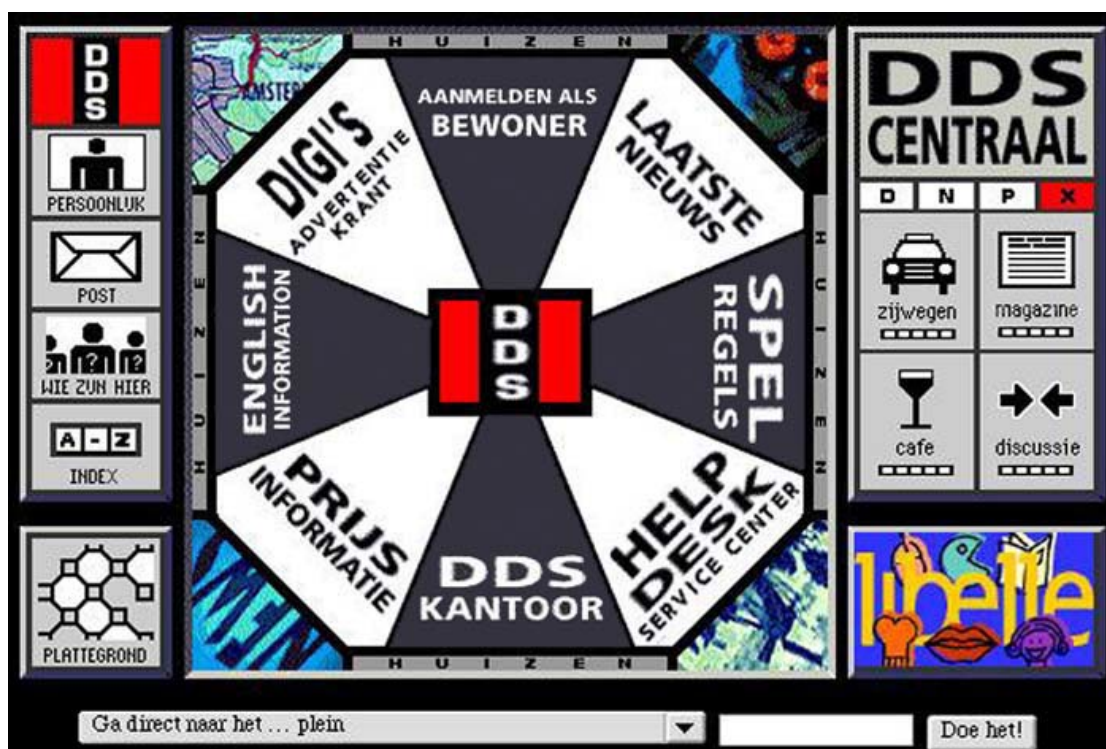
<sup>57</sup> Gert Hekma, Homoseksualiteit in Nederland van 1730 tot de moderne tijd. Amsterdam, 2004. 157.

<sup>58</sup> <https://www.rozegeschiedenis-nijmegen.nl/sitemap-timeline.html>

belicht. Wat hier volgt is een beknopte bespreking van een aantal kenmerkende sites die het resultaat zijn van een eerste verkenning.

### DDS Amsterdam

De Digitale Stad Amsterdam was één van de eerste sociale mediaplatforms in Nederland als combinatie tussen een internetprovider en een virtuele digitale gemeenschap. Het is begonnen op 15 januari 1994 als mogelijkheid voor de gewone burger om toegang tot internet, e-mail, een virtuele omgeving en een ruimte voor een homepage te krijgen. In Amsterdam kwamen er publieke fysieke terminals waarmee iedereen het internet op kon en digitaal contact te maken. Voor veel mensen betekende DDS in 1994 de eerste mogelijkheid om rechtstreeks kennis te maken met en ervaring op te doen met internet.<sup>59</sup>



<sup>59</sup> <https://hart.amsterdam/nl/page/33440>



De webversie van DDS is in verschillende versies bewaard gebleven in het Internet Archive. In het huizenoverzicht komen we verschillende ‘huizen’ of homepages tegen met het thema lhbtt+. <sup>60</sup> Zo is er een pagina gewijd aan een homo en lesbisch zwemteam in Utrecht. <sup>61</sup>



AMEA

<sup>60</sup> <https://web.archive.org/web/19970209181841/http://www.dds.nl/extra/>

<sup>61</sup> [https://web.archive.org/web/19980130200831/http://huizen.dds.nl/~gay\\_swim/](https://web.archive.org/web/19980130200831/http://huizen.dds.nl/~gay_swim/)

Één van de eerste erotische sites ter wereld was de Nederlandse website 'AMEA, The World Museum of Erotic Art', gesticht in 1996.<sup>62</sup> Deze site bevatte niet alleen zinnenprikkelend en kunstzinnig materiaal voor de belangstellende heteroman of -vrouw, maar ook de liefhebber van lhbt+-thema's in de kunst kon op deze webstek ruimschoots aan diens trekken komen.



De maker stelt zich op de volgende manier voor:

This site is located on a server in Amsterdam, The Netherlands and it is founded by a group of Dutch artists. Although much of the material presented here is considered to be pornography in many countries, it is the strong conviction of the founders that looking at imagery concerning the act of love will do no damage to your health. Click on the buttons on your left to start your journey through the past and present of erotic art.

<sup>62</sup> <https://web.archive.org/web/19961113033115/http://www.opkamer.nl/amea/>

De vader van deze site was Hans van der Kamp, begenadigd schrijver, fotograaf, kunstenaar en webpionier te Amsterdam die de website in 1996 online plaatste.<sup>63</sup> In een aantal blogposts en tijdens een gesprek bij hem thuis in 2018 heeft hij de wordingsgeschiedenis uit de doeken gedaan. In de eerste instantie begon hij de site naar eigen zeggen als digitale grap.<sup>64</sup> De naam van de website begon met de letter 'A' (AMEA was de afkorting van Amsterdam Museum of Erotic Art), omdat op deze manier de site bovenaan de alfabetisch geordende webdirectories of linklijsten (uitleg zie boven) zou komen. De website werd zo een enorm wereldwijd succes dat volgens de maker bussen Japanse toeristen zijn adres in Amsterdam kwamen fotograferen en hijzelf op het web 'The Pope of Erotic Art' werd genoemd.<sup>65</sup> Bij bepaalde (waarschijnlijk expliciete) zoektermen kwam deze site zelfs bij de top drie van de zoekresultaten van Google terecht. In die zin is het waarschijnlijk één van de meest populaire Nederlandse sites uit de beginjaren van het web geweest waarvan het belang nu vrijwel vergeten is.<sup>66</sup>

Het 'digitale museum' werd op een gegeven moment zo serieus genomen dat in 1996 zelfs zoekgigant en marktleider Yahoo en het Museum het Louvre beiden naar deze site verwezen.<sup>67</sup> De maker zelf zag dit vooral als een grappig effect van het gigantische online succes van zijn toch in de eerste instantie niet serieus bedoelde project. Ik denk echter dat de maker zelf niet heeft ingezien hoe belangrijk deze digitale site is geweest voor de acceptatie van bepaalde serieuze kunst die buiten de canon van de kunstgeschiedenis viel en die lhbt+thema's behandelt of seksuele voorkeuren liet zien die in een 'gewoon' museum niet aan bod hadden kunnen komen. De maker heeft met de in de eerste instantie als erotische site bedoelde webomgeving mensen de ogen weten te openen voor vergeten en verstopte kunstwerken die normaal niet de tentoonstellingszaal hadden gehaald, maar in de depots waren gebleven of gewaardeerde objecten in een exclusieve privécollectie waren geweest.

Ook bezoekers van de site lieten weten dat juist die diversiteit van het erotische aanbod niet alleen werd gewaardeerd vanwege het prikkelende effect op de kijker. De kunstenaar of kunsthistoricus John Leicmon<sup>68</sup> legde de vinger op de gevoelige plek in een digitale reactie op de site uit 1996: juist door onderdrukte en vergeten kunst te tonen in de historische context worden de onderstromen van de cultuur in de samenleving getoond.

Posted by John Leicmon on August 30, 1996 at 05:21:39:

Thank you for providing an outlet for those who find that the expression of erotica is more than babe eyecandy. Of course, there's a place for that but the internet needs the variety

<sup>63</sup> Over Hans van der Kamp, zie ook: Kees Teszelszky. 2019. "Het Oudste Nederlands Literair Tijdschrift Op De Wereldwijde Stekkerdoos: De Webarchivering Van De Opkamer (1994-2000)". *TMG Journal for Media History* 22 (1): 56–65. DOI: <http://doi.org/10.18146/tmg.436>

<sup>64</sup> <https://hansvanderkamp.com/2015/06/25/amea/>

<sup>65</sup> <https://hansvanderkamp.com/2010/02/20/ameanet/>

<sup>66</sup> Opvallend is ook dat het Amsterdamse sexmuseum deze naam heeft overgenomen. Zie: H. J. Döpp, *Venus: The Amsterdam Museum of Erotic Art* (London: Temporis, 2002)

<sup>67</sup> <https://hansvanderkamp.com/2010/02/20/ameanet/>

<sup>68</sup> <https://independent.academia.edu/JohnLeicmon>

presented at AMEA. Here I can enjoy and research the historic dimensions so long suppressed and forgotten. The artists exhibited are not only technical masters of their media but they capture the joy and desires that are the undercurrents of every culture. Bravo and keep true to your vision, it's a refreshing adjunct to my interest in classical art.

Sincerely,

John Leicmon

Hoe belangrijk deze site dus is geweest voor de Nederlandse en zelfs wereldwijde digitale cultuur, is deze website nooit bewaard door de KB. Overigens zijn dergelijke sites vaak doelbewust niet geselecteerd door webarchieven en meestal alleen bij toeval bij bulkarchivering bewaard door de grotere webarchieven in de wereld als het Internet Archive.<sup>69</sup> Maar juist dergelijke scabreuze of soms schokkende sites zijn van belang om te bewaren, omdat deze een spiegel kunnen vormen van de analoge samenleving en een belangrijke bron kunnen zijn van de ontwikkeling van de digitale cultuur buiten de dominante culturele hoofdstroming om.<sup>70</sup>

De maker van de site heeft zelf nog de volgende boodschap voor jonge websitebouwers die ik de lezer niet wil onthouden, omdat dit een fraaie blik op de achtergrond van het bouwen van en onderhouden van een populaire website in de jaren '90 biedt en eigenlijk de kern van het 'viraal gaan' is:

Begin NOOIT aan een site als grap. Alles wat op het Internet met lariekoek als hoofdschotel geserveerd wordt, kan niet anders dan een succes worden en voordat je het weet zit je bijna twee decennia later nog met een stijve rug in een bureaustoel 16 uur per dag te ploeteren met als resultaat dat niet je site maar je eigen leven de grootste grap is geworden.<sup>71</sup>

## IRC

IRC staat voor Internet Relay Chat en is een manier van digitale communicatie via een speciaal chatprogrammaatje, waarbij zowel in een groep als één op één kan worden gechat. Deze vorm van communicatie was vooral populair in de tijd dat de chatmogelijkheden op websites nog niet optimaal verliep en er geen andere mogelijkheden waren.

Op een oude DDS-homepage<sup>72</sup> trof ik volgende lhbt+-IRC-kanalen en websites aan:

---

<sup>69</sup> Het Internet Archive stelde ooit dat het doelbewust geen erotisch materiaal in de collectie opnam.

<sup>70</sup> Kees Teszelszky. (2018). Sporen van digitale zolderkamertjeszonde. IP | vakblad voor informatieprofessionals, 2, 24–28. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3563495>

<sup>71</sup> <https://hansvanderkamp.com/2010/02/20/ameanet/>

<sup>72</sup> <http://www.vankan.dds.nl/dds/gemeen.html>



Kanaal: gay.nl

Website: <http://www.gaynl.demon.nl/>

Kanaal: gayteen.nl

Website: <http://come.to/gayteen.nl>

Op dezelfde pagina stond de volgende beschrijving van het online leven op een dergelijk kanaal:

Laat ik één IRC-gemeenschap als voorbeeld nemen: gay.nl. Dat kanaal wordt zo'n tien tot twintig keer meer bezocht dan ons homocafé. Het is kortom drukbezocht. En het is een zeer hechte gemeenschap. Iedereen kent elkaar. Op het kanaal wordt gechat, geroddeld, bestandjes uitgewisseld, gepraat over programma's, bosjes bloemen aangeboden in ascii-art... Het is kortom een levendige gemeenschap. De grote kracht van IRC is samen te vatten in een paar functionaliteiten: je kunt met elkaar in één ruimte chatten of met z'n tweeën apart. Je kunt ook een (tijdelijk) nieuw kanaal beginnen en daar met een kleine groep praten. Je kunt elkaar makkelijk bestanden sturen met dcc. Je kunt meerdere privé- en groepchats tegelijkertijd open hebben staan en daartussen heen en weer zappen. Er zijn ops (medechatters die een beetje toezicht houden) die vervelende mensen van het kanaal gooien.

Inhoud van een gaykanaal 1999-2000 in het Internet Archive, met de verschillende homepages van deelnemers 'bartje', 'galactus', 'gert' en 'hanseye'.<sup>73</sup>

---

<sup>73</sup> [https://web.archive.org/web/\\*/http://www.gaynl.demon.nl/](https://web.archive.org/web/*/http://www.gaynl.demon.nl/)\*

10 URLs have been captured for this URL prefix.

URL ↑	MIME TYPE	FROM	TO
<a href="http://gaynl.demon.nl:80/robots.txt">http://gaynl.demon.nl:80/robots.txt</a>	text/plain	Sep 18, 1999	Sep 18, 1999
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/">http://www.gaynl.demon.nl:80/</a>	text/html	Dec 5, 1998	Jul 21, 2001
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/a_d/bartje.htm">http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/a_d/bartje.htm</a>	text/html	Feb 24, 1999	Feb 24, 1999
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/e_h/galactus.htm">http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/e_h/galactus.htm</a>	text/html	May 8, 1999	May 8, 1999
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/e_h/gert.htm">http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/e_h/gert.htm</a>	text/html	May 8, 1999	May 8, 1999
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/e_h/hanseye.htm">http://www.gaynl.demon.nl:80/bezoekers/e_h/hanseye.htm</a>	text/html	Feb 24, 1999	Feb 24, 1999
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/count.txt">http://www.gaynl.demon.nl:80/count.txt</a>	text/pl	Apr 9, 2000	Apr 9, 2000
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/images/foto-2.JPG">http://www.gaynl.demon.nl:80/images/foto-2.JPG</a>	image/jpeg	Jun 16, 2001	Aug 16, 2001
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/index.html">http://www.gaynl.demon.nl:80/index.html</a>	text/html	Dec 3, 1998	Feb 24, 1999
<a href="http://www.gaynl.demon.nl:80/stylesheets/gaynl.css">http://www.gaynl.demon.nl:80/stylesheets/gaynl.css</a>	text/pl	Dec 6, 1998	Dec 6, 1998

Showing 1 to 10 of 10 entries

## Usenet / Google groups

Usenet was een discussieplatform om online meningen uit te wisselen over verschillende onderwerpen, waarbij de berichten online bleven staan en achteraf doorzoekbaar waren.<sup>74</sup> In de periode voor de opkomst van social media waren deze platforms erg populair en kunnen daarom een belangrijke bron zijn van de digitale cultuur van het vroege internet.

Een Usenet webcollectie die nog steeds online is en bij ons beste weten nog niet eerder is onderzocht, is Google Groups, bereikbaar via [groups.google.com](http://groups.google.com). Hier is een rijkdom van berichten te vinden uit de late jaren '90 waarin over lhbt+-onderwerpen van mening wordt gewisseld. Google Groups bevat de Usenet berichten van "My Deja News" die in februari 2001 door Google zijn aangekocht.<sup>75</sup> Eind 2001 werd deze collectie aangevuld met andere berichten uit de prehistorie van het Internet die tot 11 mei 1981 teruggaan.<sup>76</sup> Deze collectie kan helaas om juridische redenen niet worden gearchiveerd door de KB.

## Roes der zinnen: eerste digitale roman op het web

De eerste Nederlandse roman op het Nederlandse web verscheen online in 1994 en was geschreven door Marcel Bullinga.<sup>77</sup> Dit was tevens een roman met een lhbt+-thema. Deze auteur was een Nederlands publicist, toekomstverkenner, futuroloog en betrokken bij de

<sup>74</sup> [https://en.wikipedia.org/wiki/Google\\_Groups](https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Groups)

<sup>75</sup> [https://en.wikipedia.org/wiki/Google\\_Groups](https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Groups)

<sup>76</sup> These early posts from 1981–1991 were donated to Google by the University of Western Ontario, based on archives by Henry Spencer from the University of Toronto.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Google\\_Groups](https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Groups)

<sup>77</sup> <https://web.archive.org/web/19990218062802/http://www.xs4all.nl/%7Eroesderz/roesboek/index.html>

oprichting van Digitale Burgerbeweging Nederland in 1994.<sup>78</sup> De eerste Nederlandstalige internetroman 'Roes der Zinnen' was gepubliceerd door de auteur voor eigen rekening en risico.

De belangstellende lezer kon op een XS4ALL-homepage het eerste hoofdstuk lezen en vandaar ook printen. Mocht de inhoud bevallen, dan was het mogelijk om de andere 25 hoofdstukken bestellen die op floppy disk werden thuisgestuurd. De site bevatte ook 'hypermedia' foto's van 15 fotografen. Deze roman was één van de eerste pogingen om Nederlandse literatuur via het web te publiceren, te verspreiden en te verkopen. Wat betreft innovatie lijkt deze publicatie erg op het vroege literaire tijdschrift De Opkamer op het web, dat ook literatuur over lhbt+-thema's bevatte en een vroege webshop had.



Omslag Roes der zinnen (1994)<sup>79</sup>

---

<sup>78</sup> [https://nl.wikipedia.org/wiki/Marcel\\_Bullinga](https://nl.wikipedia.org/wiki/Marcel_Bullinga)

<sup>79</sup> <https://web.archive.org/web/20000807174842im/http://www.xs4all.nl/~roesderz/roesboek/demo/rdztit-p.gif>

**Marcel Bullinga**  
**Privé**



**SCHRIJVER:**  
boek *Roes der Zinnen*  
'94

columns *gay/hobby*  
*stadsproza*  
'94-'96

**MODEL:**  
persoonlijke foto's  
'88-'98

[STUUR PRIVÉ MAIL](#)  
[SWITCH TO ENGLISH](#)

**Marcel Bullinga:Prive:Schrijver:Boek Roes der Zinnen**

*"Ek is van Suid-Afrika af en ek wou sien wat daar in die wereld is om te sien. Ek is nou aan internet. Dankie."*  
Een lezer van Roes der Zinnen

**Roes der Zinnen, eerste Nederlandse roman via Internet (1994)**



Roes der Zinnen. Het spannende relaas van een zeer persoonlijke zoektocht naar de extase. De roes van het dansen en model staan. Over R., K., en Z., het spoor naar Berlijn, de nachtelijke hal van het Centraal Station en Engelse Dame. Een wandeling door de stad in langzaam tempo, het warm verwelkomende kruis van Wijde Regenjas. Bad Boy neemt Vaal Gekleed mee. Over danstijd!, danstijd!, een Londense achterbuurt, een kwijlende debiel nachtmerrie van mezelf. Roes der Zinnen. Een roman over erotiek, desillusie en éénmaal de hartstocht. Tot een ongenode gast - jij - het verhaal overneemt...

[Kerstden Roes der Zinnen Foto Mike van den IJndt Amsterdam](#)

- [Diana van Roes der Zinnen](#) GRATIS
- [Overzicht van alle foto's/afbeeldingen](#) GRATIS
- de [Londense vertaling van Roes der Zinnen, Check of the Senses](#) GRATIS
  - [Eerotiek Overzichten - Roes der Zinnen](#) spin-off GRATIS
  - [Eerotiek Overzichten - Londense Londense](#) spin-off GRATIS
- [Gedrammen stadstour](#) Spin-off. Columns in de stijl van Roes der Zinnen. Fragmenten uit het dagelijks bestaan. Sommige met stem van de schrijver GRATIS
- [De erotische foto's van Roes der Zinnen](#) waarop het boek is gebaseerd. Met wachtwoord, alleen op verzoek GRATIS
- [De volledige tekst van Roes der Zinnen](#) TEGEN BETALING

Maak HFL25,- over op Postbank 7828092 van Marcel Bullinga Web, Amsterdam

- o.v.v. "Roes der Zinnen" plus je volledige E-mail-adres

Homepage Roes der Zinnen, ca. 2000 (zonder omslag)<sup>80</sup>

Dankzij webarcheoloog en digitaal historicus Jak Boumans uit Almere was het mogelijk om een fysiek exemplaar van deze roman te verwerven voor de collectie van de KB.<sup>81</sup> De floppy was nog aanwezig in zijn persoonlijke collectie.

80

<https://web.archive.org/web/20000607105228/http://www.xs4all.nl:80/~roesderz/roesboek/index.html>

<sup>81</sup> Jak Boumans, Eerste .nl roman 'opgegraven'. Juni 2020.

<http://toendigitalemedianognieuwwaren.blogspot.com/2020/06/eerste-nl-roman-opgegraven.html>



Beschrijving door de heer Boumans: *Foto van de floppy disc met omdoos en zegel. Op de disc heeft de auteur geschreven: dhr Bouman, 8/12/1994 en Marcel. De schijf werd overhandigd op een congres over Internet in de Reehorst te Ede, georganiseerd door het Multi Media Research Institute (MMRI).*

Jak Bouman heeft een uitgebreid blog geschreven over deze roman en de ontdekking hiervan. De inhoud van dit blog zal vanwege de waarde als bron van de online lhbt+-geschiedenis en literatuur hier integraal worden afgedrukt:

De schrijver van Roes der Zinnen was Marcel Bullinga (1958-2019). Hij had in 1994 al elf boeken gepubliceerd waaronder de roman Jongensboek. Toen ontdekte hij internet. Zijn verkenningen op het nieuwe medium maakte hem nieuwsgierig en begon met het onderzoeken van toekomstperspectieven. Op XS4ALL was hij een van de eerste drie Nederlanders die een eigen site opzette. Nadat hij het manuscript van Roes der Zinnen aan verschillende uitgevers zonder resultaat aangeboden had, zag hij een internetproductie in het project, waarbij hij gebruik kon maken van nieuwe technieken zoals multimedia en hyperlinks en nieuwe distributietechnieken. Voor eigen rekening en risico produceerde hij de site <http://www.xs4all.nl/~roesderz/> en bracht deze op 15 oktober 1994 online, vooruitlopend op een congres over het Elektronisch Boek, dat op 17 oktober 1994 in Rotterdam werd gehouden. Het boek Roes der Zinnen is nooit in gedrukte vorm uitgekomen en heeft nooit een ISBN uitgeversnummer gehad. (of ISB-Nummer)

## **De roman**

De roman is 'een persoonlijke zoektocht naar extase' en gaat over de ervaringen van een jongen, die als fotomodel en danser heeft gewerkt en nu op dit leven terugkijkt. Deze zoektocht naar extase ontwikkelt zich in 52 hoofdstukken tekst, een vijftiental foto's en een muziekfragment.

## **Elektronisch boek**

Het tijdstip waarin de roman op internet gepubliceerd werd, was een warrige tijd voor de media. Verschillende elektronische informatiedragers vchten om de heerschappij: floppy discs, CD-media en online. Sinds 1982 was de digitale CD op het toneel verschenen, eerst met muziek (CD-Audio), toen met tekst (CD-ROM), daarna met multimedia (CD-ROM, CD-i, 3DO, CDTV) en in 1991 verscheen Sony met een mini-ROM voor het (multimedia) e-boek. De Amerikaanse Voyager Company experimenteerde met boeken, films en muziek op floppy discs, CD-ROMs en beeldplaten en werd vooral bekend door de Expanded Books, hypermedia boeken. Online werd in diezelfde tijd geïntroduceerd als internet voor consumenten; in Nederland op 1 april 1993 door de provider XS4ALL. Er verschenen wel sites voor literatuur zoals de Opkamer en Forum, waar verhalen en novelles op werden gepubliceerd, maar geen romans.

## **Mediakeuze**

Met internet werden nieuwe mogelijkheden voor een roman verkend. Er zijn twee series hoofdstukken: die van het verleden en die van nu. Behalve teksten zijn er foto's van een vijftiental fotografen toegevoegd en is later een geluidsfragment voor een dansperformance toegevoegd.

## **Waarom in het nationaal webarchief**

Literatuur recensenten hebben zich nooit gewaagd aan een recensie, maar dat kan ook zijn vanwege hun onbekendheid met de computer en internet. Marcel Möring stelde op het Elektronisch Boek congres, dat een boek, geproduceerd zonder een redacteur van een uitgeverij alleen maar leidt tot meer rotzooi;

overigens zonder het bewuste boek te hebben gelezen. Rob van Erkelens van de Groene Amsterdammer noemt het een regelrechte draak.

Maar het was wel de eerste roman, die op .nl gepubliceerd werd en geen platte kopie van een gedrukt boek was. Het had multimedia (tekst, foto's, muziek en een grafiek).

Bovendien had het een nieuwe distributiefomule, waarbij het eerste hoofdstuk als uithangbord gebruikt werd, na bestelling van een floppy disc à 25 gulden een wachtwoord werd uitgereikt, dat toegang gaf tot de rest van de roman.

### **Wat is er tot nu toe opgegraven**

- > - 52 tekstfiles van hoofdstukken;
- > - 4 tekstfiles voor copyright, opdracht, index en begin;
- > - Grafische file met choreografie, thumbnails en logo's;
- > - Technische files: web (Cello) en Winsock, een programmaatje dat toegang gaf tot internet;
- > - Een schermfoto, afgedrukt in een krantenartikel;
- > - Een vijftal krantenartikelen, beschikbaar op Delpher.nl.
- > - Vermelding van het bestaan van het boek in mijn gedrukte boek [Toen digitale media nog nieuw waren – Pre-internet in de Polder \(1967-1997\)](#) en in [mijn blogposting](#).

>  
Er ontbreken nog een vijftiental foto's en een muziekfragment.



*Een schermfoto uit de Provinciale Zeeuwse Courant (PZC), 11 maart 1996  
(Bron: Delpher.nl)*

### **Wat kan het nationaal webarchief ermee?**

Het webarchief kan de tekst en technische files opslaan en reproduceren, inclusief het zappen tussen hoofdstukken, van verleden naar nu en v.v. Een hedendaagse webbrowser kan Cello vervangen, aangezien de tekstfiles html gecodeerd zijn.

Maar met deze reconstructie van de tekstfiles is er nog niet de ervaring van de eerste publicatie, want de foto's ontbreken en het muziekfragment. Naar deze ontbrekende multimedia assets wordt nog onderzoek gedaan in het privé archief van de schrijver.

Zowel deze roman, de ontstaansgeschiedenis van dit werk als de collectie van Jak Bouman zijn van belang om nader studie naar te doen in de toekomst.

### **Cultuurhistorische waardestelling van digitaal geboren objecten**

Wat willen we bewaren, waarom en voor wie doen we dat? Deze vraag gaat vooraf aan elke vorm van collectievorming in de bibliotheek en zeker bij een instelling met de ambitie om een nationale collectie op te bouwen. Vooraf aan het proces van webarchivering ten behoeve van de opbouw van een speciale webcollectie vindt een zogenaamde 'cultuurhistorische



waardestelling' plaats van het te bewaren digitaal geboren materiaal. De hier volgende waardestelling is uitgewerkt door de conservator digitale collecties van de KB op basis van landelijke voorbeelden en in de eerste instantie toegepast op de homepages van XS4ALL in de periode 2020-2021 om een houvast te hebben bij de selectie en archivering. Hierbij is gebruik gemaakt van bestaande waardestellingen voor analoog erfgoed en zijn de methodes toegepast op digitaal geboren erfgoed. Deze methode is vervolgens verder verfijnd en gebruikt bij de selectie voor nieuwe webcollecties.

Een cultuurhistorische waardestelling houdt volgens de definitie van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) in dat een bepaalde betekenis aan een object of een verzameling objecten wordt toegekend en dat die betekenis op een zekere manier wordt gededd.<sup>82</sup> De waardestelling van het digitaal geboren erfgoed is daarom zowel kwantitatief als kwalitatief van aard en kan naast analoog ook digitaal plaatsvinden. De collectiespecialisten voeren de waardestellende procedure uit op basis van hun specifieke kennis en ervaring, eventueel ondersteund door externe experts uit de wetenschap of de erfgoedwereld. Het resultaat kan worden verfijnd of gevalideerd door digitale technieken. De achtergrond van de waarderingssystematiek is de verbinding tussen de maatschappelijke en de wetenschappelijke waarde van datgene dat bewaard zou moeten worden.

De cultuurhistorische waardestelling bepaalt wat precies tot een collectie zou kunnen behoren, wat daarvan de moeite van het bewaren waard zou kunnen zijn en vooral waarom tot die overweging is gekomen is op basis van bepaalde criteria, personen of technieken. Daarnaast kan nog een preciezere onderverdeling worden gemaakt in de mate van cultuurhistorische waarde van de verschillende bestanddelen van de collectie of de waarde van verschillende objecten als ensemble.

De waardestelling strekt zich daarom ook nadrukkelijk uit tot datgene dat niet tot de collectie zal behoren, maar wel onderdeel is van de beoordeling of het onderzoek. Een negatief oordeel kan betekenen dat een object niet in de collectie wordt opgenomen, omdat de cultuurhistorische waarde te gering wordt geacht om het behoud te rechtvaardigen. Die negatieve waardestelling kan uiteraard in de loop der tijd veranderen door voortschrijdend inzicht, verbeterde technieken, verandering van het digitale landschap online of

---

<sup>82</sup> Eenheid en verscheidenheid. Een zoektocht naar een integrale cultuurhistorische waardestelling van het materiële erfgoed, Brochure Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juni 2014  
<https://www.cultureelerfgoed.nl/binaries/cultureelerfgoed/documenten/publicaties/2014/01/01/eenheid-en-verscheidenheid/eenheid-en-verscheidenheid-brochure.pdf>

opslagtechnieken offline, maar natuurlijk ook een politieke, culturele of maatschappelijke ontwikkeling.

Uiteraard is het bepalen van een cultuurhistorische waardestelling van een object altijd mede afhankelijk van de waardestellende context, zoals persoon, organisatie, plaats of tijd. Daarom is het belangrijk om de procedure van waardestelling en de verschillende beslisstappen die daarin genomen zijn, zorgvuldig vast te leggen en het resultaat te documenteren. Hiermee is het bijvoorbeeld mogelijk om in de toekomst een oordeel te herzien of verloren gegaan materiaal te reconstrueren.<sup>83</sup>

De waardestelling van digitaal materiaal is in zekere zin zelfs nog ingrijpender voor het bewaren en het vaststellen van de betekenis dan die van fysieke objecten, omdat de archivering en duurzaam opslaan van digitaal geboren data ook het scheppen van een nieuw digitaal objecten en structuren inhoudt die tot dan toe niet bestonden. Erfgoedinstellingen belast met de zorg voor digitaal geboren materiaal bewaren dus niet het onveranderde verleden, maar creëren nieuw materiaal dat als bron kan dienen van de digitale cultuur die ooit online was.

Wat betreft digitaal geboren of gedigitaliseerde cultuurhistorische objecten zijn er nog geen criteria voorhanden op basis waarvan een waardestelling zou kunnen plaatsvinden. Dit is wel het geval voor materieel en immaterieel cultuurgood, zoals archeologisch, gebouwd, groen, stedenbouwkundig of roerend erfgoed, cultuurlandschap en cultuuruitingen.<sup>84</sup> De reden hiervoor is dat wetgeving dit materiële cultuurhistorisch erfgoed en bepaalde vormen van immaterieel erfgoed beschermt. Wel benadrukt Unesco het cultuurhistorisch belang van het bewaren van digitaal geboren erfgoed, maar dat gewicht is in Nederland nog niet vertaald naar een wettelijk kader op basis waarvan criteria of een procedure zouden kunnen worden gebaseerd.

---

<sup>83</sup> Kees Teszelszky, 2020: twintig jaar webarchivering in Nederland. 26 februari 2020.

<https://www.kb.nl/en/blogs/digitale-geesteswetenschappen/2020-twintig-jaar-webarchivering-in-nederland>

<sup>84</sup> Eenheid en verscheidenheid. Een zoektocht naar een integrale cultuurhistorische waardestelling van het materiële erfgoed, Brochure Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juni 2014

<https://www.cultureelerfgoed.nl/binaries/cultureelerfgoed/documenten/publicaties/2014/01/01/eenheid-en-verscheidenheid/eenheid-en-verscheidenheid-brochure.pdf>; Charlotte van Emstede,

Waardestelling in de Nederlandse monumentenzorg 1981-2009. Proefschrift TU Delft. (Delft, 2015)

Een cultuurhistorische waardestelling voor digitaal geboren erfgoed zou op basis van de ervaringen met materieel erfgoed kunnen bestaan uit de volgende stappen:

- **Signalering** (alarmering): het moment van bewustwording dat bepaald waardevol digitaal geboren materiaal dreigt verloren te gaan of een bepaalde actuele betekenis heeft en het onderzoek ernaar urgentie behoeft;
- **Inventarisatie** (verkennend onderzoek): Door het uitvoeren van een onderzoek worden de digitale objecten en domeinen op het web verkend en structuren afgebakend, voorafgaand aan de uiteindelijke waardestelling;
- **Waardestelling** (duiden van de betekenis en die betekenis toekennen): het doen van een uitspraak over de cultuurhistorische waarde met behulp van methodiek gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek en de gehanteerde waarderingscriteria;
- **Selectie** (bepalen wat bewaard moet worden): selecteren van welke cultuurhistorisch waardevolle objecten bewaard moeten worden en welke niet, vastleggen van de gebruikte selectiemethode en de gevolgde selectieprocedure;
- **Opslag** (de eigenlijke oogst): invoer, archivering en duurzame opslag van het cultuurhistorisch waardevolle materiaal, vastleggen van metadata en logbestanden;
- **Beschikbaarstelling** (beschikbaarstelling van de digitaal geboren bronnen en data).

Door de waardestelling voor digitaal geboren materiaal te verbinden aan de bestaande praktijk ten opzichte van materieel erfgoed is het mogelijk om in de toekomst te komen tot een integrale wijze van het duiden en betekenis van al het erfgoed, zowel het analoge als het digitale en dat te verankeren in wetgeving.<sup>85</sup>

## Definitie van het digitaal geboren domein

Digitaal geboren erfgoed omvat digitale cultuurhistorische uitingen van mens en machine op het wereldwijde web (WWW) die kunnen worden verkend en bewaard door middel van webarchivering. Daarnaast kan deze cultuurhistorie op offline dragers zijn bewaard en worden opgespoord en veiliggesteld door middel van 'webarcheologie' of 'internetarcheologie'. Dit is het bewaren van sites uit de vroegste periode van het web (pre-2000) door middel van onderzoek naar data die aanwezig is op harde schijven of andere analoge objecten, zoals boeken, tijdschriften of andere hardware.

---

<sup>85</sup> Eenheid en verscheidenheid. Een zoektocht naar een integrale cultuurhistorische waardestelling van het materiële erfgoed, Brochure Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juni 2014  
<https://www.cultureelerfgoed.nl/binaries/cultureelerfgoed/documenten/publicaties/2014/01/01/eenheid-en-verscheidenheid/eenheid-en-verscheidenheid-brochure.pdf>

## Historische achtergrond van het waarden

Webarchivering begon pas serieus in Nederland in 1999 met het project Archipol.<sup>86</sup> Het webarchief van de KB ging in november 2006 van start na een lange aanlooptijd vanwege technische en vooral juridische obstakels. Pas begin 2007 werd de eerste site gearchiveerd en begon webarchivering bij de KB. In 2022 bestaat het KB-webarchief dus 15 jaar. In 2000 had de eerste experimentele domeincrawl van het Nederlandse webdomein al plaatsgevonden, maar de gecrawelde data is voor zover bekend niet bewaard gebleven en het enige dat ons rest is een technisch verslag.<sup>87</sup> Het Nederlandse web was al eerder vanaf 1992 min of meer door de KB in kaart gebracht in het project NL-Menu.<sup>88</sup> De DutchESS (Dutch Electronic Subject Service), een landelijke dienst voor de ontsluiting van Internetbronnen voor een wetenschappelijke doelgroep, vormde de basis van de eerste selectie voor webarchivering door de KB eind 2006.<sup>89</sup>

## De KB en de beleidscontext van het waarden

Webarchivering in Nederland is niet vastgelegd in wettelijke kaders. Zoals hiervoor al werd vermeld, kennen vrijwel alle landen in de wereld depotwetgeving voor nationale bibliotheken of erfgoedinstellingen. De KB heeft een contentstrategie waarin de uitgangspunten van selectie van digitaal geboren webpublicaties worden vastgelegd. Deze uitgangspunten hebben geen grond in de wet, maar vloeien voort uit de missie, visie en geschiedenis van de organisatie.<sup>90</sup> De collectie van de KB is sinds de oprichting van de KB als Nationale Bibliotheek in 1798 een bron van inspiratie en ontwikkeling voor Nederland en streeft ernaar dat te blijven in de toekomst door te bewaren wat er al is en nu een actuele collectie op te bouwen die relevant zal zijn voor toekomstige Nederlanders.

De van oorsprong wetenschappelijke bibliotheek is in de loop der jaren uitgegroeid tot een brede en veelzijdige organisatie die de nationale bibliotheekcollectie zichtbaar, bruikbaar en houdbaar maakt voor alle Nederlanders en voor elk type gebruik, nu en in de toekomst. De KB draagt met webarchivering zorg voor het geschreven woord online, met name voor de

---

<sup>86</sup> <http://www.archipol.nl> (Offline sinds 2019)

<sup>87</sup> Lex Sijtsma, NedLiB en Kees Teszelszky, 2020: twintig jaar webarchivering in Nederland. 26 februari 2020. <https://www.kb.nl/en/blogs/digitale-geesteswetenschappen/2020-twintig-jaar-webarchivering-in-nederland>

<sup>88</sup> <http://www.nl-menu.nl/over> en <https://www.bitsgalore.org/2018/04/24/resurrecting-the-first-dutch-web-index-nl-menu-revisited>

<sup>89</sup> Marianne Peerenboom (1997), Dwerg tussen reuzen? Het Nederlandse basisclassificatie web. *Informatie professional*, 1(3), 15-18. <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/2861>

<sup>90</sup> <https://www.kb.nl/organisatie/organisatie-en-beleid/missie-en-visie>

Nederlandse publicaties op het web, en stelt iedereen in staat om wat is gearchiveerd te lezen, om te leren en onderzoek te doen. Zo draagt de KB door het behoud en de beschikbaarstelling van de webcollectie eraan bij dat Nederland slimmer, vaardiger en creatiever wordt.

De opzet van webarchivering in de KB vloeit voort uit het Beleidsplan KB 2019-2022.<sup>91</sup> Samen met partners uit de erfgoedwereld draagt de KB bij aan de publieke toegang tot informatie van het web, het bevorderen van wetenschap naar digitaal geboren bronnen, het vergroten van de geleterdheid en het bewaren en beschikbaar stellen van digitaal geboren erfgoed. De leidende principes van het beleidsplan als maatschappelijke waarde centraal plaatsen, inzetten op digitaal en denken in netwerken komt ook tot uiting in het selectiebeleid en de wijze waarop webarchivering plaatsvindt in samenwerking met het nationale en internationale netwerk.

### **Werkwijze waardestelling en de opbrengst van het waarderingsproces**

De opbouw van een speciale webcollectie wordt vrijwel altijd vooraf gegaan door een verkennend onderzoek en een inventarisatie van wat ooit was of nog aanwezig is op het web. Door het uitvoeren van handmatig of geautomatiseerd onderzoek worden de digitale objecten en domeinen op het web verkend en structuren afgebakend, voorafgaand aan de daadwerkelijke waardestelling. Deze inventarisatie is ook voor een deel bureauonderzoek, omdat ook fysieke bronnen als boeken en tijdschriften hierbij betrokken worden.

Zoals hierboven geschetst, wordt bij de waardestelling een oordeel geveld over de actuele cultuurhistorische waarde met behulp van methodiek gebaseerd op de uitkomsten van het onderzoek en de gehanteerde waarderingscriteria. De hierbij gehanteerde criteria zijn deels ontleend aan de integrale cultuurhistorische waardestelling van het materiële erfgoed en aangepast aan de wetenschappelijke opvattingen en collectietechnische inzichten uit het digitaal geboren erfgoedveld van webarchivering en webarcheologie.

Bij digitaal geboren bronnen als websites kan worden uitgegaan van vijf hoofdcriteria:

1. **Historische waarde** (ouderdom);
2. **Beleving** (schoonheid en herinneringswaarde);
3. **Fysieke kwaliteit** (gaafheid, authenticiteit);

---

<sup>91</sup> Beleidsplan Koninklijke Bibliotheek 2019-2022: werken met woorden.

[https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/kbnb\\_beleidsplan-nl.pdf](https://www.kb.nl/sites/default/files/docs/kbnb_beleidsplan-nl.pdf)

4. **Inhoudelijke kwaliteit** (zeldzaamheid, informatiewaarde, ensemblewaarde en representativiteit);
5. **Archiveerbaarheid** (of het technisch, juridisch of organisatorisch mogelijk is de site te archiveren).

In het gedeelte over de selectiemethode wordt deze toegepast op de LHBT+-sites.

### 3 Beschrijving onderzoeksmethode

#### **Signalering (alarmering)**

Het moment van signalering is het tijdstip van bewustwording dat bepaald waardevol digitaal geboren materiaal acuut dreigt verloren te gaan of een bepaalde actuele betekenis heeft en redding urgent is. Voor de websites van deze speciale webcollectie was er geen acuut gevaar, al zijn in de loop der jaren al veel sites offline gegaan. Wel is het zo dat de beschrijving van deze webcollectie, die begonnen is in maart 2018, vertraagd is vanwege de acute dreiging voor de homepages die waren gehost bij XS4ALL vanaf januari 2019.<sup>92</sup> De KB begon daarom in 2019 een reddingsactie om zoveel mogelijk XS4ALL-homepages met erfgoedwaarde op te sporen, te selecteren en te bewaren. Hierdoor heeft de beschrijving van lhbt+-sites langer op zich laten wachten, al vond de selectie en de archivering ondertussen wel plaats.

#### **Inventarisatie (verkennend onderzoek)**

Het opsporen en selecteren van websites voor een speciale webcollectie is deels werk van de mens en deels van de machine. Het kan worden gezien als een combinatie van historisch detective-achtig speurwerk door collectiespecialisten, geavanceerde technische analyses van de inhoud van webarchieven door een onderzoeker Digitale Duurzaamheid en natuurlijk het slim doorzoeken van het live web. Door het uitvoeren van een vooronderzoek worden de digitale objecten en domeinen op het web verkend en structuren afgebakend, voorafgaand aan de uiteindelijke waardestelling en selectie.

Het grootste deel van de selectie en invoer is verricht door collectiespecialist Gert-Jan van Velzen tussen februari 2018 tot heden, met incidenteel suggesties van Kees Teszelszky, conservator digitale collecties en advies of tips van derden.

#### **Lhbt+-sites in andere webarchieven**

Het lag buiten de scope van deze verkenning om lhbt+-sites in andere webarchieven in Nederland of in die in het buitenland op te sporen. Dit is een taak voor de toekomstige onderzoekers. Een voorbeeld van een buitenlandse webcollectie die verwijzingen bevat naar Nederlandse lhbt+ is de LGBTQ+ Lives Online-webcollectie in het UK Web Archive.<sup>93</sup>

---

<sup>92</sup> <https://www.overons.kpn.nl/nieuws/2019/management-xs4all-besluit-tot-samenvoegen-met-kpn-conform-strategie-kpn>

<sup>93</sup> UK Web Archive: <https://www.webarchive.org.uk/en/ukwa/collection/1151>

In Nederland is de Archipol webcollectie interessant van het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen van de Rijksuniversiteit Groningen in de UB.<sup>94</sup> Deze collectie bevat gearchiveerde sites sinds 2000 van politieke partijen, bewegingen en politici. Werkgroepen binnen politieke partijen die zich bezighouden met het thema lhbt+ zijn in deze verzameling te vinden (bijvoorbeeld Roze Links<sup>95</sup>), evenals de sites van openlijk homoseksuele politici als Pim Fortuyn.

### **Lhbt+-webcollectie en het publiek**

Verschillende mensen hebben ons geholpen bij de selectie en hebben ons al dan niet anoniem de adressen van sites toegestuurd. Journalist Menno Sedee heeft in 2019 een artikel geschreven over deze webcollectie in wording.<sup>96</sup> Naar aanleiding van dit artikel kregen we ook suggesties toegestuurd.

---

<sup>94</sup> <https://dnpp.nl/collecties/archipol>

<sup>95</sup> <https://nl.wikipedia.org/wiki/RozeLinks>

<sup>96</sup> <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/07/23/meest-extravagante-disco-it-leeft-nog-altijd-online-a3967886>



## 4 Selectiemethodes

### Waardestelling (duiden van de betekenis en die betekenis toekennen)

Het belangrijkste doel van het opbouwen van de webcollectie was het identificeren en bewaren van zoveel mogelijk cultuurhistorisch waardevolle sites die de digitale lhbt+-cultuur op het web weerspiegelen of daar een bron van kunnen zijn.

### Uiteindelijke selectie

Bij selectie wordt bepaald en beschreven wat bewaard moet worden. Hierbij wordt vastgelegd welke cultuurhistorisch waardevolle objecten bewaard moeten worden en welke niet, de gebruikte selectiemethode, de gevolgde selectieprocedure en het uiteindelijke resultaat.

De volgende criteria zijn gehanteerd:

#### 1. Waardering op ouderdom

Het dateren van sites en het bepalen van de authenticiteit van een digitale bron is een lastige opgave. Desondanks is het devies bij de selectie van een lhbt+-site: hoe ouder, hoe zeldzamer en hoe meer van cultuurhistorisch belang.

#### 2. Waardering op beleving

Hierbij gaat het om de esthetiek van een site en de waarde van een lhbt+-site als herinnering aan een bepaalde historische of culturele ontwikkeling op het web. Deze waarden zijn subjectief en afhankelijk van het oordeel van de collectiespecialist of kunnen gebaseerd zijn op oral history-onderzoek. Esthetiek hoeft niet een positief waardeoordeel te zijn: ook uitgesproken 'lelijke' lhbt+-sites kunnen juist om die reden worden geselecteerd om te bewaren.

Een criterium dat hiermee te maken heeft, zijn die lhbt+-sites die verbonden zijn aan een analoge of digitale historische gebeurtenis (bijvoorbeeld de Gay Pride) en die door hun vorm of inhoud een 'herinneringsplaats' of *lieu de mémoire* zijn geworden van die geschiedenis. Die sites zijn een deel van ons digitale culturele geheugen en hebben bijgedragen of dragen nog

steeds bij aan identiteitsvorming.<sup>97</sup> De sterke indruk die dergelijke gebeurtenissen hebben gemaakt op het collectieve lhbt+-geheugen kreeg onmiddellijk weerslag in het digitale domein, doordat de auteurs hier door tekst of een banner aandacht voor vroegen.

### 3. Waardering op basis van fysieke criteria (completeid)

De mate waarin de lhbt+-site onveranderd is sinds publicatie bepaalt de fysieke kwaliteit. Hoe ouder de site, des te kleiner de kans dat die in de loop der jaren ongewijzigd online is gebleven. Ook kan het zijn dat *link rot* is opgetreden: delen van de homepage die op andere sites stonden, kunnen zijn verdwenen, zoals bijvoorbeeld een gastenboek of links. Ook kunnen afbeeldingen offline zijn gegaan of scriptjes niet meer werken. Een intacte lhbt+-site vóór 2000 is dus redelijk zeldzaam.

Helaas komt het ook vaak voor dat een dergelijke site niet voor niets onveranderd is gebleven, doordat de eigenaar diens interesse is verloren of omdat de site van weinig belang was om te veranderen. Nieuwere lhbt+-sites zijn juist weer lastiger te archiveren vanwege complexe javascript of content die op externe sites staat, zoals YouTube filmpjes. Sites die alleen maar bestaan uit extern gehoste video's worden niet geselecteerd.

#### Overige gehanteerde criteria gerelateerd aan completeid:

- **Redirect.** Een URL die alleen verwijst naar een andere externe site, is niet bewaard;
- **Fragment.** Meestal oude sites die fragmentarisch zijn bewaard (korte tekst, lege site, één plaatje) zijn niet geselecteerd, tenzij dit heel oud was, informatie gaf over de site of toch een belangrijke cultuurhistorische betekenis gaf. De broncode is daarbij meestal gecontroleerd;
- **Login.** Inlogpagina's zonder inhoud zijn niet bewaard. (N.B.; de KB archiveert niet voorbij een inlogprocedure);
- **Flash.** Oudere websites die beginnen met een flashanimatie zonder inhoud zijn in veel gevallen niet opgenomen in de collectie. Deze techniek is door de KB niet te archiveren.
- **Video.** Externe video's worden niet bewaard. Embedded content is sowieso door de KB niet te archiveren. Ook sites die alleen grote videobestanden bevatten, worden niet geselecteerd.

#### Overige selectiecriteria:

---

<sup>97</sup> Zie: P. Nora, Les Lieux de mémoire (7 volumes) (Gallimard, 1984-1992).

Bij het selecteren van cultuurhistorisch waardevolle digitaal geboren objecten als lhbt+-sites wordt zo goed mogelijk de gebruikte selectiemethode en gevolgde selectieprocedure vastgelegd. Zoals gezegd zijn ouderdom, compleetheid en cultuurhistorisch belang de belangrijkste criteria voor waardering, selectie en archivering. Daarnaast hebben de volgende criteria een rol gespeeld om de cultuurhistorische waarde te bepalen:

### **Gehanteerde criteria en verantwoording:**

In principe vallen alle in Nederland verschijnende lhbt+-websites (ongeacht de taal) onder de opnamecriteria voor selectie. Behalve websites die uitsluitend over het thema lhbt+ gaan, kunnen er ook onderdelen van websites worden gearchiveerd die niet specifiek lhbt+ van thematiek zijn, maar wel substantiële informatie bevatten binnen het thema op een of meerdere afzonderlijk pagina's binnen deze website en daarom van belang voor de toekomstige onderzoeker. De selectie streeft daarom niet naar compleetheid, maar naar representativiteit en bruikbaarheid voor toekomstig onderzoek.

De omvang van deze speciale webcollectie is afgestemd op de middelen en mogelijkheden van het team webarchivering. Ook moet het aantal in verhouding zijn tot de overige speciale webcollecties. De meeste van deze collecties, zoals die van Chinees Nederland en de Nederlandse blogosfeer, zijn rond de 500 websites groot. Het is dan ook het streven dat de lhbt+-collectie niet groter zal worden dan ongeveer 500 sites.

De te selecteren site moest het liefst een landelijke uitstraling hebben. Meestal is dus niet de lokale gay-sportvereniging geselecteerd, maar wel de landelijke koepel. Indien een lokale site landelijke betekenis heeft, dan is die uiteraard wel opgenomen in de webcollectie. Het Amsterdamse café Prik kreeg bijvoorbeeld wél een plekje in de collectie, omdat die ooit tot 'gaybar van het jaar' is uitgeroepen, net als café 't Mandje aan de Zeedijk als oudste gaycafé van Nederland en fetisjclub Club Church vanwege de landelijke reputatie. Ook bijzondere hobby's zijn niet aan de aandacht van de collectiespecialist ontsnapt, zoals een site over (gay) spanking.

## Contact en samenwerking met andere organisaties

De KB heeft bij de samenstelling van deze webcollectie samengewerkt met IHLIA.<sup>98</sup> IHLIA is de belangrijkste erfgoedorganisatie op het gebied van lhbt\* in Nederland en heeft daarnaast de grootste lhbt-collectie van Europa. Het is een zelfstandige organisatie gevestigd in OBA Oosterdok in Amsterdam. Hier verzamelt, bewaart en ontsluit ze relevante informatie over homoseksuele mannen, lesbische vrouwen, biseksuelen, transgender-personen, interseksuelen, hun geschiedenis, leefwereld en cultuur.



---

Home Over ons ▾ Programma ▾ Collectie ▾ Verhalen ▾ Steun ons ▾

---

## KB archiveert lhbt-websites, bij IHLIA vind je lijst met verzamelde sites

*Het archief heeft een grote mate van compleetheid en omvat enkele unieke kerncollecties en archieven van organisaties. Als geheel is het van hoge kwaliteit en van nationale en internationale betekenis. IHLIA heeft een unieke collectie boeken, archieven en foto's die de geschiedenis vertelt van een deel van de samenleving dat tot voor kort onzichtbaar was. Met het archief garandeert IHLIA het behoud van de informatie van gisteren en vandaag voor morgen: zo wordt de lhbt-geschiedenis tot leven gebracht voor de doelgroepen van de toekomst. Hiermee bevordert de erfgoedfunctie de sociale acceptatie van lhbt'ers.*

---

<sup>98</sup> <https://ihlia.nl/>

*IHLIA verzamelt zelf geen websites, maar heeft een aparte webpagina gemaakt over de collectievorming bij de KB, publiceert de lijst van gearchiveerde sites van deze KB-webcollectie en deed een oproep om websites in te sturen ter archivering.<sup>99</sup>*

---

<sup>99</sup> <https://ihlia.nl/collectie/archieven/externe-lhbt-archieven-en-collecties/kb-archivert-lhbt-websites-bij-ihlia-vind-je-lijst-met-verzamelde-sites/>

## 5 Techniek en technische problemen

### Hoe te webarchiveren

**NB: dit is een algemene tekst die in elke collectiebeschrijving wordt opgenomen.**

Webarchivering is het proces waarbij websites duurzaam worden opgeslagen om deze in de toekomst als authentieke historische bron te kunnen gebruiken. Anders dan het bewaren van boeken of archiefstukken maakt de instelling die digitaal geboren data op het web gaat bewaren tijdens dit proces een nieuwe digitale bron, maar wel met de kenmerken van het oorspronkelijke digitale object.

Het webarchiveringsproces kan op twee manieren plaatsvinden: door bulkarchivering of door selectieve archivering. Bij het eerste wordt een grote hoeveelheid websites van bijvoorbeeld een nationaal domein automatisch binnengehaald, maar valt kwaliteitscontrole buiten scope.. Bij het tweede worden websites afzonderlijk stuk voor stuk gearchiveerd en vindt meestal een mate van kwaliteitscontrole plaats na opname in de collectie.

### Heritrix

Webarchivering vindt plaats door gebruik te maken van de Heritrix crawler die wordt aangestuurd door de Web Curator Tool (WCT).<sup>100</sup> Webarchivering is bij de KB begonnen door sites rechtstreeks in te voeren in Heritrix vanaf 23 november 2006.<sup>101</sup> Van november 2006 tot september 2007 vond het proces van webarchivering rechtstreeks plaats in Heritrix. De verantwoordelijke crawl engineer voerde de harvests rechtstreeks in het programma in zonder gebruik te maken van een aparte en gebruikersvriendelijke user interface zoals dat nu het geval is. De collectiespecialisten beperkten zich tot het aanleveren van metadata.

---

<sup>100</sup> Tijdens de pilotfase van webarchivering binnen de KB rond 2000 werd ook andere software gebruikt zoals de NedLib crawler. Daar deze bestanden van de webarchivering helaas niet bewaard zijn gebleven, blijft deze software en deze periode buiten dit onderzoek.

<sup>101</sup> In een e-mail van 30-11-2006 gestuurd aan Peter de Bode, meldt Marcel Ras dat hij en Bart de afgelopen week 100 opt-outs hebben verstuurd. Dat lijkt dus de officiële start van webarchivering bij de KB te zijn. In september 2007 is begonnen met het gebruik van WCT.



Heritrix beschikt niet over een gebruikersvriendelijke gebruikersomgeving voor curatoren. Dit manco is binnen de KB opgelost door deze versie te integreren met een ander programma: de zogenaamde Web Curator Tool (WCT). Dit is een open-source applicatie gericht op het stroomlijnen van het werkproces van webarchivering en dit gebruikersvriendelijk te maken voor diegene die de invoer verrichten.<sup>102</sup>

De Heritrix web crawler is geïntegreerd in de WCT met het doel om selective crawls door het programma mogelijk te maken, in detail te kunnen configureren en metadata toe te voegen, zonder dat daarbij een crawl engineer of gedetailleerde technische kennis voor nodig is. Ook andere webarchiveringsprogramma's zijn in de WCT te integreren, zoals bijvoorbeeld WebRecorder. De KB maakt sinds september 2007 gebruik van de WCT.

De volgende versies van Heritrix en WCT zijn gebruikt om de lhbt+-webcollectie en de andere collecties te archiveren:

<b>Datum</b>	<b>Versie</b>
september 2007 - augustus 2019	WCT 1.14.4 en Heritrix 1
augustus 2019 - augustus 2020	WCT 2.0.2 en Heritrix 3.3.0-SNAPSHOT
augustus 2020 - mei 2021	WCT 3.0.0-SNAPSHOT en Heritrix 3.3.0-LBS-2016-02
vanaf mei 2021 tot heden	WCT 3.0.0 en Heritrix 3.3.0-LBS-2016-02

---

<sup>102</sup> <http://netpreserve.org/web-archiving/tools-and-software>; <http://webcurator.sourceforge.net/>; <https://github.com/DIA-NZ/webcurator>



De WCT is ontworpen om te worden gebruikt door collectiespecialisten in bibliotheken en andere webarchiverende instellingen en ondersteunt belangrijke processen als toestemmingen, taakplanning, harvesting, kwaliteitscontrole en het verzamelen van beschrijvende metadata. Een belangrijke motivatie voor de ontwikkeling was het behoud van de authenticiteit van de onderdelen van de webcollectie, doordat via de WCT metadata over de toestemming en herkomst kunnen worden toegevoegd aan de gearchiveerde bestanden.<sup>103</sup>

Het programma is gezamenlijk ontwikkeld in 2006 door de National Library of New Zealand en the British Library in samenwerking met Oakleigh Consulting op initiatief van het International Internet Preservation Coalition (IIPC). De eerste release 1.0 werd uitgebracht op 21 augustus 2006.<sup>104</sup> Sindsdien is het programma regelmatig vernieuwd: de laatste officiële release 3.0 dateert van 11 mei 2021.

Versie 1 van Heritrix niet altijd overweg met https-adressen, wat bij de overgang van sommige sites van http naar https in 2016 voor problemen heeft gezorgd. Daarom heeft het tot augustus 2019 (implementatie van WCT 2.0 en Heritrix 3) geduurd tot https-sites opnieuw konden worden gearchiveerd. Dit kan van invloed zijn geweest op de archivering van oudere lhbt+-sites.

---

<sup>103</sup> Gordon Paynter, Susanna Joe, Vanita Lala, Gillian Lee (2008), A Year of Selective Web Archiving with the Web Curator at the National Library of New Zealand, D-Lib Magazine, May/June 2008, Volume 14 Number 5/6. <http://www.dlib.org/dlib/may08/paynter/05paynter.html>

<sup>104</sup> <http://webcurator.sourceforge.net/versions.shtml>



Van WCT is documentatie en een uitgebreide handleiding aanwezig op het web.<sup>105</sup> De ontwikkeling wordt uitgevoerd door de National Library of New Zealand en de KB sinds 2018.

Een website kan worden verwijderd tijdens het eerste stadium als na een test de website niet archiveerbaar blijkt te zijn, als de site teveel javascript bevat of als de toegang tot de website wordt geweigerd. De KB verwijdert echter geen mislukte harvests. Wat wij wel doen is als wij twijfelen of de website te archiveren is deze eerst in een testomgeving proberen binnen te halen.

Een belangrijk voordeel van de WCT is dat met dit programma metadata kunnen worden toegevoegd aan de gearchiveerde websites, bijvoorbeeld een onderwerpscode. Dit gebeurt door middel van invoervelden.

In de WCT worden de volgende metadata ingevoerd en opgeslagen in de hieronder opgesomde velden:

1. **Name** (naam zoals vermeld op de startpagina. Deze kan worden uitgebreid met een tekst tussen haken, bijvoorbeeld een acroniem of juist het uitschrijven van een acroniem.
2. **Description** (beschrijving). Dit veld wordt gebruikt om het contactadres in te voeren. Hiervoor wordt alleen gezocht op de site zelf (zie het onderzoek naar de selectie van websites). Ook kan contact met de eigenaar handmatig zijn opgenomen via het contactformulier op de website. Het veld meldt dan “Verstuurd [datum]”.
3. **Seed**. In het tabblad Seed wordt de URL van de homepage ingevoerd. Het is mogelijk dat een site meerdere URL's heeft: ook die worden ingevoerd, waarbij de hoofd-URL als “primary” staat vermeld. Dezelfde website kan dus in de webcollectie meerdere URL's hebben. In het geval van XS4ALL-homepages kan deze bijvoorbeeld doorverwijzen naar een andere site.
4. **Schedule (frequentie)**. De frequentie van de harvest is gewoonlijk jaarlijks. De collectiespecialist geeft de startdatum aan. In bijzondere gevallen kan van deze frequentie worden afgeweken.

### Invoer in de Webcurator Tool

De invoer in de Webcurator Tool vond plaats door collectiespecialisten Gert-Jan van Velzen en Peter de Bode in de periode februari 2018 tot en met 2022.

---

<sup>105</sup>[http://webcurator.sourceforge.net/docs/1.6.1/Web%20Curator%20Tool%20User%20Manual%20\(WCT%201.6.1\).pdf](http://webcurator.sourceforge.net/docs/1.6.1/Web%20Curator%20Tool%20User%20Manual%20(WCT%201.6.1).pdf) .

Bij de invoer in de WCT is indien relevant ook een extra tag toegevoegd die verwijst naar een andere speciale webcollectie, bijvoorbeeld XS4ALL-homepages. Deze tag kan in de toekomst worden gebruikt om makkelijker sites in een andere speciale webcollectie terug te vinden. Ook laat het zien op welke punten webcollecties elkaar overlappen, omdat de benaming ook verwijst naar andere, reeds bestaande webcollecties.

## **Web Curator Tool en Heritrix**

- Crawlfrequentie

De crawlfrequentie houdt in hoe vaak per periode een website wordt gecrawled. De crawlfrequentie van de lhbt+-sites is één keer per jaar tot deze eventueel offline zullen gaan. Uit toekomstige kwaliteitscontrole zal moeten blijken of een site nog online is.

- Beschrijving technische problemen

Tijdens de harvests zijn voor zover bekend geen technische problemen geconstateerd.

## 6 Geselecteerde sites en topstukken

Tijdens de selectie hebben we op grond van bovenstaande waardestelling en criteria een aantal lhbt+-websites aangemerkt als ‘topstuk’, omdat die een uitzonderlijke cultuurhistorische betekenis hebben of exemplarisch zijn voor een bepaalde ontwikkeling in hun tijd.

Terugverwijzend naar de eerder beschreven waarderingscriteria is het predicaat om de volgende redenen toegekend:

1. **historische waarde** (de ouderdom);
2. **belevingswaarde** (schoonheid en herinneringswaarde voor een bepaalde periode, persoon of gebeurtenis);
3. **fysieke kwaliteit** (gaafheid of authenticiteit van de site, vaak in combinatie met de voorafgaande criteria);
4. **inhoudelijke kwaliteit** (zeldzaamheid of uniekheid van een bepaald type site, informatiewaarde van een site over een bepaald fenomeen);
5. **ensemblewaarde** (de waarde van een groep sites als geheel);
6. **representativiteit** (wat betreft een groot aantal vergelijkbare sites);
7. **archiveerbaarheid** (of het technisch, juridisch of organisatorisch mogelijk is om een topstuk te archiveren).

Een aantal van deze lhbt+-topstukken zal in de toekomst worden beschreven in nieuwe publicaties. Hier volgt de beschrijving van een beperkt aantal opmerkelijke, bijzondere of juist karakteristieke sites.

De **oudst gearcheverde lhbt+-website** is die van IHLIA. Deze is op 28 november 2007 opgenomen in de webcollectie.<sup>106</sup> Een eerdere versie van deze site was: [www.homodok.nl](http://www.homodok.nl), Homodok-Lesbisch Archief Amsterdam, de Amsterdamse vestiging van de Stichting Internationaal Homo/Lesbisch Informatiecentrum en Archief (IHLIA).<sup>107</sup> Deze is niet bewaard in de KB-webcollectie.

Een lhbt+-homepage uit de categorie ‘webarcheologie’ (websites daterend vóór 2001) is de XS4ALL-homepage van Anco hotel-bar die uit 1999 stamt.<sup>108</sup> Volgens de website verwelkomt

---

<sup>106</sup> <https://ihlia.nl/over-ons/>

<sup>107</sup> <https://web.archive.org/web/20000511001834/http://www.homodok.nl/>

<sup>108</sup> <https://ancohot.home.xs4all.nl/nederlands/index2.html>

deze horecagelegenheid al meer dan 40 jaar de leermannen vanuit de hele wereld en is gevestigd in een historisch grachtenpand daterend uit het jaar 1640, aan een van de oudste grachten van Amsterdam, tegenover de beroemde Oude Kerk. Op de website is een foto te vinden van de Anco-boot tijdens de Gay Games in 1998.<sup>109</sup>

Een XS4ALL-homepage die een beeld geeft van het dagelijks leven van twee homomannen is Twoboys.<sup>110</sup> Er waren honderden sites van heteroge-zinnen, maar homepages gemaakt door leden van de lhbt+-gemeenschap zijn zeldzaam. Volgens de metadata uit de foto dateert deze homepage uit 2006.

Een cultuurhistorisch belangrijke lhbt+-homepage met historische informatie is een fraai ontworpen site van een graphic designer die waarschijnlijk rond 2002 op het web is verschenen.<sup>111</sup> Deze (helaas fragmentarisch bewaarde) XS4ALL-homepage heeft een deel met foto's van de Amsterdam Pride Canal pride uit de periode 1996-2002.<sup>112</sup>



Banner op de homepage<sup>113</sup>

De laatste jaren verschijnen er meer sites door en over transgender-personen en transgender-thema's. Het Transgender Netwerk Nederland (TNN) is eind 2008 opgericht. Humanitas had een afdeling Transvisie, psychosociale hulpverlening voor transgenders en hun naasten. Deze werd in 2010 overgenomen door de Schorer Stichting en ging in 2012 als zelfstandige stichting verder. In die periode was er ook nog een patiëntenorganisatie voor transgenders, genaamd POST. Deze naam is in 2013 gewijzigd in Patiëntenorganisatie Transvisie en biedt naast belangenbehartiging op (vooral) medisch vlak ook lotgenotencontact aan.

---

<sup>109</sup> <https://ancohot.home.xs4all.nl/nederlands/galboatnl.html>

<sup>110</sup> <https://ron4wout.home.xs4all.nl/>

<sup>111</sup> <https://schluter.home.xs4all.nl/>

<sup>112</sup> <https://schluter.home.xs4all.nl/amsterdampride/index.html>

<sup>113</sup> [https://schluter.home.xs4all.nl/amsterdampride/index\\_img/gp\\_start.jpg](https://schluter.home.xs4all.nl/amsterdampride/index_img/gp_start.jpg)

Een voorbeeld van een transgendersite is 'Mijn Roze Olifant', waar duidelijke informatie en persoonlijke verhalen zijn te vinden over transgender, gender in het algemeen en taal en gender, maar ook over fotografie.<sup>114</sup> De naam van de site verwijst naar: 'een metafoor voor iets waarvan iedereen weet dat het er is, maar niemand erover praat. Dit is iets wat bij ons thuis vaak gebeurt, zeker na mijn coming out als transgender.'<sup>115</sup>

Het doel en de inhoud van de site wordt als volgt onder woorden gebracht:

Als transgender persoon in Nederland, mis ik een site met nuttige, goede maar vooral begrijpbare informatie. Ik miste dit vooral in de tijd vlak na mijn coming-out. Ik wilde op dat moment van de rotzooi in mijn hoofd een verhaal vormen naar familie en vrienden. Ik haalde veel van mijn informatie uit Engelstalige filmpjes of verhalen, maar in het Nederlands was niet veel te vinden. Op dat moment had een goede Nederlandstalige site met persoonlijke verhalen van transgender personen erg geholpen. Dat was voor familie en vrienden ook makkelijker geweest, zodat zij ook een bron hadden van informatie, naast mijn eigen verhaal.

Daarom ben ik Mijn Roze Olifant begonnen. Het doel van de site is om zo veel mogelijk mensen een kijkje te geven in mijn leven, en ze hierdoor te helpen. Ik weet uit ervaring dat het horen of lezen van verhalen van andere mensen die hetzelfde doorstaan, erg kan helpen. Ik wil ervoor zorgen dat andere mensen niet hetzelfde hoeven te doorstaan als ik. Daarnaast is het delen van informatie en gevoelens niet mijn sterke punt, vooral niet naar mensen die dichtbij staan, zoals mijn ouders. Deze site helpt mij het makkelijker te maken om gevoelens te delen. Al deze informatie is nu immers voor de hele wereld te zien. Hoewel dat een enge gedachte is, weet ik dat dit het beste is wat ik kan doen.

---

<sup>114</sup> <http://www.mijnrozeolifant.nl/>

<sup>115</sup> <http://www.mijnrozeolifant.nl/over-mij/>

Een site die is gewijd aan lhbt+-erfgoed is die van **discotheek The iT** uit 1996.<sup>116</sup> Het unieke aan deze website is dat dit een digitaal gereconstrueerde site is met gebruikmaking van de broncode en het gearchiveerde materiaal van de archiefversie van het Internet Archive. Deze site kreeg ook aandacht van de NRC.<sup>117</sup> Deze site staat nog steeds online anno 2022. In wezen is deze site te beschouwen als een digitaal monument voor de lhbt+-cultuur van de jaren '90.<sup>118</sup>

**Café het Mandje te Amsterdam** is een bijzondere site vanwege het belang van deze horecagelegenheid voor de emancipatie voor de lhbt+-gemeenschap in het verleden. Het was sinds 1927 een typisch Amsterdamse bruine kroeg van de legendarische Bet van Beeren (12 februari 1902 – 16 juli 1967) die openlijk uitkwam voor haar lesbische geaardheid. Hierdoor werd het café een belangrijk symbool in de homogeschiedenis, is het opgenomen in de Canon van Amsterdam en kan zelfs een replica worden bekeken in het Amsterdam Museum. Na 26 jaar gesloten te zijn geweest, maar het interieur in stand werd gehouden door Bet's jongste zuster Greet, is het café in 2008 heropend door de nicht van Bet en Greet: Diana van Laar. 't Mandje was één van de eerste cafés waar homoseksuele mannen en lesbische vrouwen hun geaardheid niet hoefden te verbergen. Het interieur is een museum en archief in één van 90 jaar lhbt+-geschiedenis met foto's en voorwerpen. Bijzonder zijn ook de 360 graden opnames van het interieur.<sup>119</sup>

In de woorden van Diana van Laar, de nicht van de oprichter, uit 2008:

Fun en respect sinds 1927 - we weten niet beter.

En wat ook nooit zal veranderen: iedereen is welkom. Hetero's die in de war raken van een verliefd homostel leggen we even uit dat het zo fijn is dat we niet in Afghanistan wonen en dat je je broertje niet hoeft te stenigen als hij gay is. Maar ook: iemand die 400% homo is en zich misdraagt gaat er gewoon uit. Iedereen moet het naar zijn zin hebben. De reacties van gasten zijn om trots op te zijn. Iedereen waardeert de geschiedenis en heeft het naar zijn zin. We draaien lekkere 'ouderwetse' muziek (meezingers en soul, funk en

---

<sup>116</sup> <http://www.discotheek.it/index1.php>

<sup>117</sup> <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/07/23/meest-extravagante-disco-it-leeft-nog-altijd-online-a3967886>

<sup>118</sup>

<sup>119</sup> <http://www.cafetmandje.amsterdam/360-graden-opnames/>

disco etc) Er wordt gezongen en gedanst, net als bij tante Bet. We weten niet beter.

Is het Mandje te beschouwen als een klassieke Amsterdamse bruine kroeg, Gay Cocktailbar Prik Amsterdam kan worden gezien als de vertegenwoordiger van de moderne 21<sup>ste</sup> eeuwse Amsterdamse horeca die zicht richt op lhbt+-gasten.<sup>120</sup> De site kenmerkt zich door zuurstokkleuren en heeft een merchandise-gedeelte. Uit de beschrijving op de site:

PRIK has been serving Amsterdam since July 2006 and won numerous awards since, like "most popular gay bar of the Netherlands", the Rainbow Award for best gay bar and "best gay venue of amsterdam" twice by time out magazine and also best LGTB terrace Amsterdam. The crowd is super relaxed and easy to connect with, a mix of all ages and types of locals, expats and visitors. <sup>121</sup>

**Lhbt+-literatuur** is in de webcollectie onder meer vertegenwoordigd door de site Castigatio, die verhalen publiceert over spanking en een contactpagina heeft waar gelijkgestemde mensen elkaar kunnen treffen.<sup>122</sup> De agendapagina uit 2021-2022 weerspiegelt de coronapandemie.<sup>123</sup>

---

<sup>120</sup> <https://www.prikamsterdam.nl/>

<sup>121</sup> Idem.

<sup>122</sup> <https://www.castigatio.nl/>

<sup>123</sup> <https://www.castigatio.nl/index.php?page=Overige.Diary>

# Castigatio's M/M spanking

**Due to the corona crisis all spanking meetings have been suspended until further notice.  
Vanwege de corona crisis zijn alle spankingbijeenkomsten tot nader bericht opgeschort.**

## Netherlands

Amsterdam: Spank!  
Temporaly closed due to corona crisis

De site 'Ik vrouw van jou' is een typisch lifestyle blog dat eind jaren '20 van de 21<sup>ste</sup> eeuw in de mode waren dat wordt gemaakt door een lesbisch koppel dat in augustus 2014 het eerste lesbische YouTube en bloggerkoppel waren.<sup>124</sup> Op de pagina 'Over' beschrijven ze zichzelf als volgt:<sup>125</sup>

Wij, Joyce en Scarlet, zijn de twee vrouwen die deze persoonlijke lifestyle blog bijhouden. We hebben sinds juli 2007 een relatie. We houden van het leven en van de liefde, maar tegelijkertijd is het onze grootste uitdaging. Scarlet werkt als manager en Joyce is dierenartsassistent. Met onze blog en ons YouTube kanaal zijn we sinds augustus 2014 het eerste Nederlandse lesbische YouTube & blogger koppel ♥♥ en daar zijn we trots op!

De geselecteerde website van de 'Roze Règâhs' is bijzonder als site van de eerste roze voetbalfanclub van Nederland. Het is verbonden aan ADO Den Haag. Het doel van de stichting en de site wordt als volgt omschreven:

De Stichting De Roze Règâhs heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het uitbannen van homofobie binnen de sport, het voetbal en

<sup>124</sup> <http://ikvrouwvanjou.nl/>

<sup>125</sup> <http://ikvrouwvanjou.nl/over-scarlet-hemkes-en-joyce-everink-ikvrouwvanjou/>



ADO Den Haag in het bijzonder. De Stichting De Roze Règâhs heeft tot doel het bespreekbaar maken en accepteren van homoseksualiteit binnen de sport, het voetbal en ADO Den Haag in het bijzonder. De Stichting De Roze Règâhs biedt LHBT fans van ADO Den Haag een platform om over onze sport en club de discussiëren.



Shirt van Roze Règâhs met URL

Een bron voor de geschiedenis van de discussie over 'gender op het web' (en daarmee lhbt+) die bewaard is gebleven op een XS4ALL-homepage is de felle discussie die uitbrak naar aanleiding van het verschijnen van het internet-feministische boek 'Internet-ABC voor vrouwen: een inleiding voor datadames en modemmeiden' in 1995 door Marianne van den Boomen. Deze publicatie wekte een storm van woede op en de auteur reageerde online op deze (in

haar woorden) 'gophergosers, denkvents en webwijven'. Zij heeft vervolgens deze discussie op haar homepage geplaatst.<sup>126</sup>

### **Relatie tot andere speciale webcollecties**

Een aantal sites kan in verband worden gebracht met de inhoud van eerdere speciale webcollecties die de KB heeft samengesteld. Hieronder volgen een paar voorbeelden van dergelijke sites.

### **Nederlandse blogosfeer**

In 2018 heeft stagiaire Iris Geldermans de Nederlandse blogosfeer in kaart gebracht op basis van eerder onderzoek door Anne Helmond en Esther Weltevrede.<sup>127</sup> Ook in deze collectie zitten blogs met een lhbt+-thema.

### **Webcollectie XS4ALL-homepages**

In deze collectie zitten ook elf XS4ALL-homepages die in dezelfde periode zijn geselecteerd toen ook de XS4ALL-collectie in opbouw was (2019-2020).

---

<sup>126</sup> <https://boom.home.xs4all.nl/deel1.html>

<sup>127</sup> Iris Geldermans, en Weltevrede, E., & Helmond, A. (2012). Where do bloggers blog? Platform transitions within the historical Dutch blogosphere. *First Monday*, 17(2).  
<https://doi.org/10.5210/fm.v17i2.3775>; <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/3775/3142>

## 7 Linkanalyse

Een linkanalyse van de site heeft nog niet plaatsgevonden, maar zal medio 2022 plaatsvinden.

## 8 Datasets en beschikbaarstelling

De huidige Auteurswet biedt weinig ruimte voor vrije toegang tot de webcollectie verzameld in het KB-webarchief. In principe kan iedere Nederlander de webcollectie binnen de muren van de KB bestuderen via de Wayback Machine-omgeving (on site), mits de gebruiker voorzien van een geldige jaarpas. De content mag echter niet worden gekopieerd (tenzij voor privégebruik of studie) of openbaar worden gemaakt.

Een gebruiker kan op afstand dus lastig een inschatting doen van het nut van de collectie voor zijn of haar onderzoek. Hierdoor is het bieden van data en context bij deze webcollectie door de collectiebeschrijving net zo belangrijk als het beschikbaar stellen van de inhoud. Dit is ook de reden dat de KB zo veel mogelijk datasets probeert beschikbaar te stellen die informatie verschaffen over het niet vrij toegankelijke deel van de collectie, zoals linkanalyses en overzichten met metadata.

De volgende datasets zullen beschikbaar zijn voor onderzoekers en gebruikers (sommige op aanvraag bij team webarchivering en na goedkeuring):

1. Deze collectiebeschrijving met achtergrondinformatie over de webcollectie;
2. Lijst met URLs, metadata en beschrijving;
3. Resultaat van linkanalyses, uitgevoerd in 2022;

## 9 Status websites

In december 2021 zaten er 327 sites in de collectie. Van deze door de KB gearchiveerde websites in deze collectie zijn er inmiddels 27 gestopt en niet meer online zichtbaar.

## 10 Conclusie

Deze collectiebeschrijving is het resultaat van de verkenning, cultuurhistorische waardestelling, beschrijving en archivering van websites van en over de lhbt+-gemeenschap in Nederland. Het uitgangspunt van deze webcollectie was de beschrijving van de verzamelrichtlijnen in de KB-contentstrategie. Bij het opbouwen van deze collectie is uitgegaan van de eerdere ervaringen. Uiteindelijk is een selectie van de cultuurhistorisch belangrijke sites bewaard in een speciale webcollectie. Deze collectie kwam tot stand dankzij de hulp van IHLIA.

## 11 English summary

This collection curated by staff at the KB – National Library from 2018-2022, represents a cross section of lhbt+ sites containing a wealth of material which will be of value to researchers now and in the future.

## 12 Suggesties voor verder onderzoek

### **Wat voor vervolgonderzoek kan worden gedaan met deze webcollectie?**

De lhbt+-webcollectie is onder meer interessant om te onderzoeken als geheel in de bredere context van Internetgeschiedenis in Nederland. Zo zou het de moeite waard zijn om deze collectie te verbinden met de inhoud van de Digitale Stad Amsterdam (DDS) of de Occasio-collectie met bulletin board-berichten (Occasio Digital Social History Archives) bij het IISG in Amsterdam.<sup>128</sup>

Het is aan te bevelen om dit project in samenwerking met wetenschappers uit te breiden met een oral history-onderzoek naar de herinneringen van webpioniers. Het is echt belangrijk om de betekenis van bepaalde sites en digitale fenomenen vast te leggen en te documenteren. De lhbt+-cultuur van de jaren '70 en '80 is goed gedocumenteerd, maar de vroege digitale cultuur van deze gemeenschap is vrijwel verdwenen van het web.

Daarnaast is het van belang om te onderzoeken welke sites verloren zijn gegaan in de loop der jaren en hoe representatief de inhoud van deze collectie is ten opzichte van wat er is geweest en wat er nog online is.

In deze webcollectie zitten verschillende deelcollecties verborgen. Via de beschrijvingen in de selectielijst en meerdere collectietags kunnen deze homepages worden opgespoord. Zo is verder onderzoek te doen naar bijvoorbeeld persoonlijke homepages of sites uit een bepaalde periode, blogs, sites van organisaties als het COC door de jaren heen of sites over zeer specifieke hobby's of seksuele voorkeuren.

Het is te hopen dat in de toekomst de webcollectie ook in z'n geheel te doorzoeken is met digital humanities-technieken en de data daarvan te visualiseren is.

---

<sup>128</sup> In 1994 the Antenna Foundation, in cooperation with the International Institute of Social History (IISH), started a project to collect and safeguard Internet newsgroup messages from the Association for Progressive Communications (APC), which resulted in the Occasio Digital Social History Archives. <https://hdl.handle.net/10622/ARCH04348>



## 13 Literatuur

### **KB-webpagina's over webarchivering en webcollecties:**

- <https://www.kb.nl/over-ons/expertises/webarchivering>
- [https://lab.kb.nl/products/product\\_type/dataset/content/web-archive-27/product\\_type/dataset](https://lab.kb.nl/products/product_type/dataset/content/web-archive-27/product_type/dataset)

